

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې

او د ساینس د مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي

کتابونو د تالیف لوی ریاست

ټولنیز لوستونه

څلورم ټولگی

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۸۹ هـ. ش.

TM

TM

TM

TM

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري.
په بازار کې بې اخیستنه او خرڅونه په کلکه منع
ده. له سرغړونکو سره بې قانوني چلن کېږي.

TM

TM

TM

TM

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې

او د ساینس د مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي

کتابونو د تالیف لوی ریاست

ټولنیز لوستونه

څلورم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۸۹ هـ . ش .

د کتاب د تالیف، خپرني او تدقيق کمېټې

ليکوالان:

- د سرمؤلف مرستياله شکیلا "حبيب رحيمي" د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د ټولنيزو علومو د دپارتمنت آمر
- الحاج سرمؤلف نجیب الله "امين افغان" د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د ټولنيزو علومو د دپارتمنت علمي غړی
- مؤلف سيدحبيب الله وليزاده د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د ټولنيزو علومو د دپارتمنت علمي غړی
- د سرمؤلف مرستيال محمد افضل د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د ټولنيزو علومو د دپارتمنت علمي غړی.

ژباړونکي

- د سرمؤلف مرستيال محمد افضل
- مؤلف سيد حبيب الله "وليزاده وردک"

د خپرني او تدقيق کمېټې:

د پوهني وزارت:

- پوهاند غلام جيلانی عارض د جغرافيې د دپارتمنت ستر سلاکار
- پروفیسور داکتر محمد رازق بهير د جغرافيې د دپارتمنت فني سلاکار
- حاجي عبدالاحد غزنيوال د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د ټولنيزو علومو د څانگې علمي غړی
- مؤلف محمدرفيق مومند د جغرافيې د دپارتمنت غړی
- سيف الرحمن آشنا د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د پښتو دپارتمنت کار کوونکي او اديتور.
- سيد انور ميچنخيل د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د هنرونو دپارتمنت غړی (رسام).
- محمد حسين احمدزی د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د ټولنيزو علومو علمي غړی
- زبورا د مريم د لیسې ښوونکي

د محتوياتو، ديني، فرهنگي او سياسي برخو د خپرني او کره کتنې کمېټې:

- دوکتور محمد يوسف نيازي د پوهني وزارت سلاکار
- محمد آصف ننگ د پوهني وزارت د خپرونو او اطلاعاتو رئیس.

د خپرني او تدقيق د څارني کمیټه:

- دکتور عبدالغفور غزني د پوهني وزارت د تعليمي نصاب، د ښوونکو د روزني او د ساينس مرکز معین د کمېټې رئیس
- __ محمد صديق پتمن د پوهني وزارت تدریسي مرستيال.
- __ د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستانی د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تالیف رئیس.
- غړی.
- غړی.

طرح او ډیزاین: حمید الله غفاري

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې	هر بچي يې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي	پامېريان، نورستانيان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلېږي	لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر	وايو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پېغام

گرانو استادانو، ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځیدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لویو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

زه پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او دروند مسؤولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاري چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لاسه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو موسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

فهرست

مخ	سرلیک
	لومړۍ څپرکۍ: ټولنيز ژوند (۴ درسي ساعتونه) .....
۳-۱	لومړۍ لوست: ټولنيز ژوند.....
۵-۴	دويم لوست: کورنۍ .....
۸-۶	درېم لوست: د کورنۍ ارزښت او ډولونه .....
۱۱-۹	څلورم لوست: د کورنۍ د غړو دندې.....
	دويم څپرکۍ: ښوونځۍ (۳ درسي ساعتونه).....
۱۳-۱۲	پنځم لوست: د ښوونځي او ښوونې او روزنې ارزښت .....
۱۶-۱۴	شپږم لوست: د ښوونځي د غړو دندې .....
۱۸-۱۷	اووم لوست: د ښوونځي او ښوونې او روزنې تاريخ .....
	درېم څپرکۍ: کلی (۴ درسي ساعتونه) .....
۲۰-۱۹	اتم لوست: په کلي کې استوگنه .....
۲۲-۲۱	نهم لوست: د کليوالو کسبونه او لاسي کارونه.....
۲۵-۲۳	لسم لوست: کلی او کرڼه.....
۲۷-۲۶	يو لسم لوست: کلی او څاروي.....
	څلورم څپرکۍ: ښار (۸ درسي ساعتونه) .....
۲۹-۲۸	دو لسم لوست: ښاري ژوند .....
۳۱-۳۰	ديارلسم لوست: ښاري کسبونه .....
۳۳-۳۲	څوارلسم لوست: ترافیکي مقررات .....
۳۵-۳۴	پنځلسم لوست: دولتي ادارې .....
۳۷-۳۶	شپاړسم لوست: د ښارونو ډولونه .....
۳۹-۳۸	اوولسم لوست: د افغانستان مهم او تاريخي ښارونه .....
۴۱-۴۰	اتلسم لوست: د نړۍ لوی ښارونه .....
۴۳-۴۲	نولسم لوست: د ښاري ژوند چاپیریال.....

مخ	سرلیک
	پنځم څپرکی: زموږ هېواد (۱۱ درسي ساعتونه) .....
۴۵-۴۴	شلم لوست: ملي بيرغ .....
۴۷-۴۶	يوویشتم لوست: څلور اصلي خواوې (سمتونه).....
۴۹-۴۸	دوه ويشتم لوست: څلور فرعي سمتونه .....
۵۱-۵۰	درویشتم لوست: نقشه او د هغې څلور خواوې .....
۵۳-۵۲	څلور ويشتم لوست: زموږ د هېواد څلور خواوې .....
۵۵-۵۴	پنځه ويشتم لوست: زموږ د هېواد اداري وېش .....
۵۷-۵۶	شپږ ويشتم لوست: د افغانستان دين، ژبه، نژاد او نفوس .....
۶۰-۵۸	اووه ويشتم لوست: زموږ د هېواد غرونه .....
۶۱	اته ويشتم لوست: زموږ د هېواد د غرونو ارزښت .....
۶۴-۶۲	نهه ويشتم لوست: زموږ د هېواد سيندونه .....
۶۵	دېرشم لوست: د سيندونو ارزښت .....
	شپږم څپرکی: زموږ نړۍ- (۱۴ درسي ساعتونه) .....
۶۷-۶۶	يو دېرشم لوست: د نړۍ لويې وچې .....
۷۰-۶۸	دوه دېرشم لوست: د آسيا لويه وچه .....
۷۳-۷۱	درې دېرشم لوست: د اروپا لويه وچه .....
۷۵-۷۴	څلور دېرشم لوست: د افريقا لويه وچه .....
۷۷-۷۶	پنځه دېرشم لوست: د امريکا لويه وچه .....
۷۹-۷۸	شپږ دېرشم لوست: د استراليا او اوقيانوسې لويه وچه .....
۸۱-۸۰	اووه دېرشم لوست: انتاركتيكا (جنوبي قطب) .....
۸۳-۸۲	اته دېرشم لوست: سمندرونه او د هغوی ګټې .....
۸۵-۸۴	نهه دېرشم لوست: د اطلس سمندر (اوقيانوس).....
۸۷-۸۶	څلوېښتم لوست: د هند سمندر.....
۸۹-۸۸	يو څلوېښتم لوست: شمالي منجمد سمندر .....
۹۲-۹۰	دوه څلوېښتم لوست: ځمکه او د هغې شکل .....
۹۴-۹۳	درې څلوېښتم لوست: طول البلدونه او عرض البلدونه .....
۹۶-۹۵	څلور څلوېښتم لوست: د ځمکې حرکتونه .....

لومړی لوست

لومړی څپرکی

ټولنیز ژوند

موخې:

- زده کوونکي دې د ټولنیز ژوند په معنا پوه شي.
- زده کوونکي دې له ټولنیزو چارو سره مینه پیدا کړي او هم دې برخه پکې واخلي.

- په لاندې عکسونو کې څه ډول شیان وینئ؟

له لاندې لغتونو سره آشنا شئ:

هدف، مقصد	موخه
گډو، اجتماعي	ټولنیز
خرڅول	پلورل
اخیستل	پیرودل
ارتباطات	اړیکي
همصنفي	ټولگيوال
فرقونه	تویرونه

خلک په بازار کې د پلورلو او پیرودلو په حال کې

ماشومان د لوبو کولو په وخت کې

ښوونکي او زده کوونکي په ښوونځي کې

خلک په یو واده کې د اتڼ کولو په حال کې

د یوې کورنۍ غړي

خلک په یوه جومات کې د عبادت کولو په وخت کې

آيا لومړي مخ په انځورنو کې مو کوم داسې انځور وليدو چې په هغه کې يوازې يو تن وي؟
د لومړي مخ له انځورونو څخه هر يو يې د ټولنيز ژوندانه يوه کيسه بيانوي. ټولنيز ژوند د وگړو
او يا د وگړو د ډلو ترمنځ د گډو هڅو سرته رسولو ته وايي، چې د ځينو اړتياوو د ليرې کولو
له امله په بېلابېلو وختونو او د ځانگړو دليلونو له مخې هغې سره مخامخ کېږي. ټولنيز ژوند په
يوازې توگه پرمخ نه وړل کېږي. ددې کار لپاره د نورو انسانانو شته والي ته اړتيا ده. موږ بايد
له نورو انسانانو سره ښې او دوستانه اړيکې ولرو. په لاندې انځورونو کې دغه اړيکې په ښه
توگه څرگندې شوي دي.

د چرگوڅښتن خپلو چرگوته د دانو
اچولو په حال کې

د چرگو له څښتن څخه د هگيو اخيستل

د کور يوه مېرمن د هگيو د پنخولو په حال کې

د يوې کورنۍ غړي د هگيو د خوړلو په
حال کې

د ټولگي
دنده فعاليت

د زده کوونکو هره ډله دې د ټولنيز ژوندانه د بنسټيو په
هکله، دوې، دوې جملې وليکي او په ټولگي کې دې ولولي.

.....
.....

پوښتنې:

- ټولنيز ژوند څه ډول ژوندانه ته ويل کيږي؟
- ټولنيز ژوندانه ته څه وخت اړتيا پيدا کيږي؟
- د واده د مراسمو تر سره کولو ته ټولنيز ژوند ويلای شو؟

له ټولگي څخه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د استوگنې په خپل چاپيريال کې د رسم او رواجونو په اړوند، چې
د ټولنيز ژوندانه يوه برخه ده، يولنډ مطلب وليکي او سباته دې هغه په خپل ټولگي کې
نورو ټولگيوالو ته ولولي.

دویم لوست

کورنی

موخه:

- زده کوونکي دې له کورنی سره بلد شي.

له لاندې لغتونو سره بلد شی:

تریندې	ترورگانې
دنده	وظیفه
بېلگه	نمونه، مثال
نیا	انا

- کورنی څه وخت جوړیږي؟

- د کورنی د غړو شمېر څه وخت زیاتېږي؟

د یوې کورنی د غړو عکس

کورنی د بنسټې او نارینه ترمنځ د واده په کولو جوړیږي. د کوچني په پیدا کېدو سره د کورنی د غړو شمېر زیاتېږي. د ماشومانو په زیږیدو د کورنی خوشحالی زیاتېږي. په ځینو کورنیو کې نېکونه، نیاگانې، ترونه او تریندې هم له هغوی سره یوځای اوسېږي چې هغوی هم د کورنی غړي گڼل کېږي.

د ټولگي
دنده فعالیت

د تیر مخ په انځور کې څه شیان او څوک وینئ د هغوی
نومونه ولیکئ.

.....
.....
.....

پوښتنې:

- آیا ستاسې نیکه او نیا له تاسو سره اوسېږي؟
- تاسې له خپل نیکه او نیا سره څه ډول گزاره کوئ؟ ولې؟
- کورنۍ د..... او ..... په واده کولو جوړېږي.
- د ماشومانو..... کورنۍ ته ..... ور په برخه کوي.

له ټولگي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلې کورنۍ د غړو لست د هغوی له دندو سره جوړ کړي،
ټولگي ته دې راوړي او خپلو ټولگيوالو ته دې وښيي. د بېلگې په توگه:
مور مې ښوونکې ده. د سهار له ۹ بجو څخه د غرمې تر ۱۲ بجو پورې په ښوونځي
کې درس ورکوي.

.....
.....
.....

دریم لوست

د کورنۍ ارزښت او ډولونه

له لاندې لغتونو سره بلد شی:

اړتیا	ضرورت
غړی	عضو
هوساینه	آرامی
روزنه	تربیه
زیار	کوښښ
میشته کیدل	استوگنه
بوخت	لگیا

موخې:

- زده کوونکي دې د کورنۍ د ارزښت او د هغې له ډولونو سره پیژندگلوې پیدا کړي.
- زده کوونکي باید له خپلې کورنۍ سره مینه پیدا کړي.

- کورنۍ څه ارزښت لري؟

- کورنۍ د څه هدف لپاره منځ ته راځي؟

د کورنۍ جوړښت یوه ټولنیزه اړتیا او یو اسلامي امر دی. موږ د خپل ژوندانه د دوام لپاره ډول ډول شیانوته اړتیا لرو. د کورنۍ غړی د هغو په برابرولو کې په زړه پورې ارزښت لري. ستاسې په کورنۍ کې څوک ستاسې اړتیاوې پوره کوي؟

موږ او پلار په ډېره مینه او سربښندنه زموږ په هوساینه او روزنه کې زیار باسي. دوی زموږ لپاره خواږه، کور او کالي برابروي او زموږ د کړو وړو څارنه کوي. کله چې ناروغ شو ډاکټر ته مو بیایي. کله چې د ښوونځي عمر ته ورسېږو، په ښوونځي کې مو شاملوي.

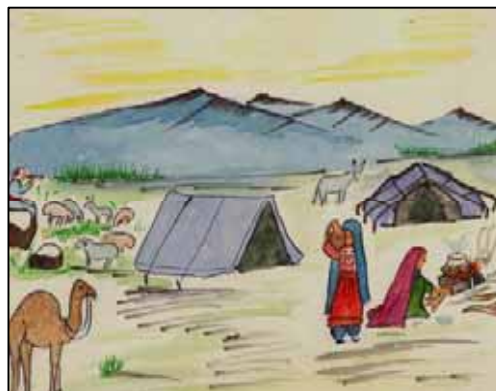
موږ هم د کورنۍ په چارو کې گډون کوو او د خپلې کورنۍ ټول غړي راباندې گران دي. په هغو کورنیو کې چې پلرونه یې مړه شوي وي، میندې، د کورنۍ مشران زامن او لونې د خپلې کورنۍ اړتیاوې پوره کوي.

تاسې خو ډوله کورنۍ پېژنئ؟

کلیوالي ژوند

د کوچیانو ژوند

ښاري کورنۍ

کورنۍ د استوګنې د چاپېریال له مخې بیلابیل دودونه او رواجونه لري. د بېلګې په توګه د کوچیانو کورنۍ له کلیوالي کورنۍ سره او کلیوالي کورنۍ له ښاري کورنۍ سره د جامو په اغوستلو، د کور په جوړولو، د ډوډۍ په تیارولو او خوړلو او د ژوند په څرنگوالي کې توپيرونه لري. همدارنګه ځینې کورنۍ زیات شمیر غړي او ځینې لږ شمیر غړي لري.

لویه کورنۍ

وړه کورنۍ

د خپلې کورنۍ په هکله فکر وکړئ او بیا وواياست
چې ستاسې کورنۍ په اووم مخ کې له انځور شوو
کومو کورنیو سره ورته والي لري.

پوښتنې:

- ۱- ستاسې د کورنۍ شمیرزیاات دی که لږ؟
- ۲- ستاسې پلار څه کار کوي؟
- ۳- آیا ستاسې په ګاونډ کې داسې کورنۍ شته چې اړتیاوې یې میندې پوره کوي؟ که هو،
نو ولې؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د کورنیو ترمنځ د توپیرونو په هکله له مشرانو څخه وپوښتي او خپل
تر لاسه کړي معلومات دې سبا ټولګیوالو ته ووايي.

خلورم لوست

د کورنۍ د غړو دندې

موخې:

- زده کوونکي دې د کورنۍ د غړو له دندو سره پیژندگلوي پیدا کړي.
- زده کوونکي دې د کورني ژوندانه په مسؤولیتونو کې برخه واخیستلای شي.

له لاندې لغتونو سره بلد شی

مسؤولیتونه	وظیفې، دندې
پرتله	بېله
کرنه	بزرگري
غونډول	ټولول
ضایع	له لاسه ورکول
مهال ویش	تقسیم اوقات
ټاکلی	خاص، ځانگړي
کلهون	اشتراک، برخه اخیستل

- تاسې د درس له لوستلو پرته کومې دندې سرته رسوئ؟
- خپل ورځني کارونه څنگه سرته رسوئ؟

هرڅوک یوه دنده لري.

د کورنۍ غړي د کار کولو په حال کې

پلار معمولاً له کور څخه د باندې کار کوي. هغه دنده لري چې د خپلې بڼې او اولادونو لپاره کور، خواړه، کالي او د ژوندانه نورې اړتیاوې برابرې کړي. په ځینو کورنیو کې بڼې د کور په کارونو لکه، جامو پرمینځلو، د کور پاکولو او د ډوډۍ پخولو پرته له کور څخه د باندې هم کار کوي. د بېلگې په توگه بڼې په کلیو کې د

کورني په چارو، د حاصلاتو په راغونډولو، د غواوو په لوشلو او په غالی اوبدلو کې د خپلې کورنۍ له غړو سره مرسته کوي.

بڼه د حاصلاتو د راغونډولو په حال کې

په ښارونو کې یو شمېر بڼې په ښوونځیو، روغتونونو، کارخانو او دولتي ادارو کې هم کار کوي.

اولادونه سربېره په درس ویلو له خپل مور او پلار سره هم مرسته کوي. هغه ماشومان چې په

کورنی کې د مینې او مهربانۍ، روزنې او ښو کړو وړو څخه برخمن او په راتلونکي ژوند کې به ګټور او په زړه پوري کسان ترې جوړ شي.

هرشی ځانته یو ټاکلی ځای لري.

په کور کې هرشی یو ټاکلی ځای لري. ستاسې په نظر ولې په کور کې باید بوټونه، کالي، کتابونه او نور شيان په ټاکلي ځای کې کېښودل شي؟ ددې لپاره چې یوه بانظمه کورنۍ واوسو او د اړتیا وړ شی د وخت له لاسه ورکولو پرته په آسانه پیدا کړو نو هر شی باید په خپل ټاکلي ځای کې کېښودل شي.

هرکار ځانته یو ځانګړی وخت لري

زده کوونکی د کتاب لیولو په حال کې

ورځې د کار او شپې د خوب او استراحت لپاره دي. درس ویل، لمونځ کول، بیده کېدل، تفریح کول، سپورت کول، د دوستانو لیدل او داسي نور هر یو په خپل ټاکلي وخت کې ترسره کېږي.

د شنبې له ورځې څخه د پنجشنبې تر ورځې پورې د کار ورځې دي. د جمعې په ورځ کار نه کوو او د جمعې ورځ د جمعې په لمانځه کې د ګډون، د دوستانو د لیدو او د ناروغانو د پوښتنې ورځ ده.

زده کوونکی د لیکلو په وخت کې

زده کوونکی د سپورت کولو په حال کې

مور باید په ژوندانه کې سمون راولو، یعنی:

هرکار په خپل ټاکلي وخت کې
سرتنه ورسوو.

هرشی په خپل ټاکلي ځای کې
کښیږدو.

خپله دنده وپېژنو او په هغې
باندي عمل وکړو.

د ټولګي دنده
فعالیت

- د ټولګي زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي.
- هره ډله دې خپل ورځنې کارونه لست کړي.
- د زده کوونکو هره ډله دې د خپلو ورځنیو کارونو د
سرتنه رسولو لپاره یو مهال ویش ولري.

پوښتنې:

- ۱- تاسې په کورني ژوندانه کې کومې دندې لرئ؟
- ۲- د جمعي ورځ د کومو کارونو لپاره ده؟
- ۳- له دود سره سم پلار او مور په کورنۍ کې کوم کارونه سرتنه رسوي؟

له ټولګي څخه د باندي فعالیت:

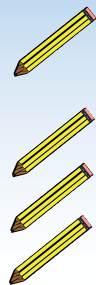
د خپل مور او پلار په مرسته په کورني ژوندانه کې د نظم ټینګښت لپاره د هرچا دنده، د هرشي لپاره ځای او د هرکار لپاره ټاکلي وخت وټاکئ، د بېلګې په توګه:

پلار مې ښوونکي دی. له سهار څخه تر غرمې پورې په خپله دنده کې بوخت وي. له هغې وروسته دکور په چارو کې برخه اخلي.

.....

.....

.....

دویم څپرکی

ښوونځی

له لاندې لغتونه سره بلد شی:

بنسټ	تهداب، اساس
فرهنگ	علم، پوهه، د یو قوم او ولس علمي او ادبي آثار
شمولیت	شاملیدل
داخلیدل	نوتل، گډون کول
چمتو	تیار، آماده

موخې:

- زده کوونکي دې ښوونځي او د هغه ارزښت وپېژني.
- زده کوونکي باید له ښوونځي سره مینه پیدا کړي.

- ښوونځی او ښوونه اوروزنه زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟

- ښوونځي ته له راتلو څخه ستاسې هدف څه دی؟

- که ښوونځي ته لاړ نشئ، څه کېږي؟

ښوونځی د پوهې، ښو اخلاقو او د ژوند د مهارتونو د زده کړې ځای دی. موږ په ښوونځي کې لیک، لوست او پوهه زده کوو. د ښوونې او روزنې بنسټیزه موخه د زده کوونکو روزل او د ښه ژوند کولو لپاره چمتو کول دي، چې وکړای شي له دې لارې څخه د خپل ځان، خپل خالق، خپلو اسلامي دندو، دین او فرهنگ په پېژندلو بریالی شي او د نړۍ پرمختګونه وپېژني.

د ټولګي دننه
فعالیت

د ښوونځي په لوستلو سره مور لاندې گڼې لاس ته راوړو.

.....
.....
.....

پوښتنې:

- ۱- آیا په ښوونځي کې له خپل شمولیت څخه خوښ یاست؟ که هو، نو ولې؟
- ۲- د نړۍ اوسني پرمختګونه له کومې لارې لاس ته راغلي دي؟
- ۳- تاسي دڅه لپاره د پوهې په زده کړه کې کوښښ کوئ؟
- ۴- آیا خپل ښوونکی او ښوونځی درباندي ګران دی؟ که هو، نو ولې؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د مشرانو په مرسته د هغو کسانو نومونه وليکئ، چې یو وخت ستاسې له ښوونځي څخه فارغ شوي دي او نن د هېواد خدمتګاران ګڼل کېږي. یا د هېواد د څو پوهانو نومونه وليکئ او بیا یې خپلو ټولګیوالو ته ولولئ.

د ښوونځي د غړو دندې

له لاندې لغتونو سره بلد شی:

مقررات	اصول، منلې شوي لارې چارې
روحیه	مفکوره، فکر
پرتله	مقایسه کول
ځنډ	معطلې، وخت نیول
سمون	برابروول، سمول
مقام	دریځ- چارواکی
توکی	مواد، شیان
ازمونه	ازماینت، امتحان
ژغورل	ساتل، نجات ورکول
سمسورتیا	ښکلا، آبادي، سرسيزي

موخې:

- زده کوونکی دې په ښوونځي کې خپلي دندې وپېژني.
- په زده کوونکو کې دې د ښوونځي مقرراتو ته د درناوی روحیه پیاوړې شي.
- زده کوونکی دې د ښوونځي په چارو کې برخه واخلي.
- تاسې په ښوونځي کې په څه ډول کارونو کې برخه اخلئ؟
- څوک ستاسې په ښوونځي کې د نورو په پرتله په کارونو کې زیات کوښښ کوي؟

د ښوونکو مجلس د چارو د سمون په اړه

د ښوونځي مدیر له زده کوونکو سره د لیدنې په حال کې

ملازم د پاکي اوصفايي په حالت کې

زده کوونکي د زده کړې په حالت کې

پوهیرو چې یو ماشین یا یو ساعت له بېلو بېلو پرزو څخه جوړ شوي او هره پرزه یې یوه ځانگړې دنده لري. که چېرې له دغو پرزو څخه کومه یوه یې خپله دنده په ښه توګه سرته ونه رسوي، د نورو پرزو په دندو کې هم خنډ را منځته کېږي. په همدې توګه د ښوونځي غړي هم هر یو خپله ورسپارل شوې دنده اجرا کوي. د بېلګې په توګه، د ښوونځي د مدیر دنده د نورو په پرتله درنه ده. د ښوونځي او د شاوخوا سیمو د خلکو او لوړو چارواکو ترمنځ د اړیکو ټینګول، په ښوونځي کې د نظم راوستل، د ښوونځي د چارو د سمون په موخه د غونډو جوړول او داسې نورې دندې په غاړه لري.

د ښوونځي د مرستیالانو او سربښوونکو دندې د مدیرانو د نشتوالي په صورت کې د هغوی د دندو تر سره کول، د ښوونځي سرپرستي کول، د لوست د مهال وپش جوړول، د لوست له توکو، د سوبتیا او ترقي تعلیم د کتابونو برابرول او داسې نورو څخه عبارت دي.

د ښوونکو دنده ټولګي ته په وخت راتګ، د زده کوونکو د احوال پوښتنه او د هغوی کورني حالت باندې پوهېدل، د لوست لپاره تیاری او د زده کوونکو پوښتنوته ځواب ورکول او د هغوی سمو اوښو روزلو څخه عبارت ده. ملازمین د ښوونځي د پاک ساتلو دنده په غاړه لري.

زده کوونکي دنده لري چې په خپل وخت ښوونځي ته راشي. دوی باید په خپلو درسونو کې زیار وباسي. زده کوونکي باید د خپلو ښوونکو خبرو ته غوږ ونیسي. زده کوونکي دې له ناسوبتیا څخه په ځانگړې توګه د آزمویني په ورځو کې ځان وژغوري. زده کوونکي دې په خپل سر له ټولګي څخه بهر ونه وځي. دوی باید د خپل ښوونځي د سمسورتیا په چارو کې برخه واخلي.

زده کوونکي باید د ښوونځي د چارواکو له خوا ورسپارل شوې دندې په سم ډول سرته ورسوي، چې ښوونځي مو لا نور هم ښه شي.

د ټولگي
دنده فعالیت

په ټولگي کې د زده کوونکو دندې په لاندې ډول دي:

په خپل وخت ټولگي ته راشي.

.....

.....

پوښتنې:

- ۱- په ښوونځي کې د زده کوونکو دندې کومې دي؟
- ۲- د ښوونځي په چارو کې برخه اخېستل څه گټه لري؟
- ۳- که چېرې چارې په ښه توگه تر سره نه شي، څه به پېښ شي؟

له ټولگي څخه د باندې فعالیت:

د ښوونځي د مدیر د دندو په هکله یو مطلب برابر کړئ؟

.....

.....

اووم لوست

د ښوونځي، ښوونې او روزنې تاريخ

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

مملکت	هېواد
پوځي	نظامي
ترقي	پرمختگ
پرانيسټل	بېرته کول، افتتاح کول

موخه:

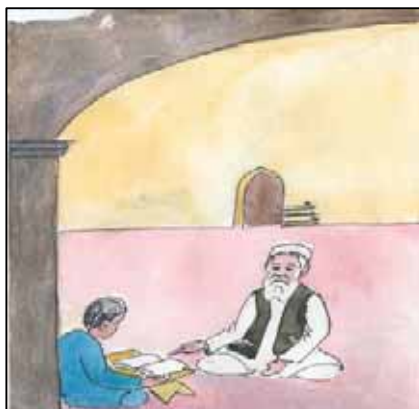
- زده کوونکي دې په هېواد کې د ښوونځي، ښوونې او روزنې له تاريخ سره آشنا شي.

- په پخوا زمانو کې زموږ په هېواد کې ښوونه او روزنه څه ډول وه؟

- زده کوونکو ته څه ډول درس ورکول کېده؟

زموږ په گران هېواد افغانستان کې د کوچنيانو ښوونه او روزنه له ډېر پخوا څخه دود وه. کوچنيانو ته به په جوماتونو او د دوی په کورونو کې زده کړه کېده. لوستل او ليکل به يې

زده کول.

ملا په جومات کې يو ماشوم ته لوست ور زده کوي

ټولگي تر وني لاندې د سبق ويلو په حال کې

ننني ښوونځي

د ننني ټولگي د لوست يوه منظره

د رسمي پوهنې بنسټ د امير شير علي خان^(۱) د پاچهۍ په وخت کې د دوو ښوونځيو په جوړېدو سره کېښودل شو، چې يوې ملکي او بل يې پوځي و. له هغه وروسته لومړنی عصري ښوونځی د (حبيبي لیسې) وه چې دامير حبيب الله خان په وخت کې^(۲) تاسیس شوه. د امير امان الله خان په وخت کې^(۳) په افغانستان کې ښوونې او روزنې بڼه پرمختگ وکړ. د نارینه وو په عصري ښوونځيو سربېره يو ښځينه ښوونځی د (مستورات) په نامه په کابل کې پرانیستل شو. د حبيب الله کلکاني په وخت کې ښوونځي وتړل شول. وروسته بيا د محمد نادرخان په وخت کې د ښوونځيو دروازې بيا د زده کوونکو پر مخ پرانیستل شوې او د محمدظاهر خان په وخت کې يې زيات پرمختگ وکړ. د وخت په تېرېدو او زموږ په هېواد کې د بدلونونو په رامنځته کېدو د پوهنې په سیستم کې زيات بدلونونه راغلل او د نړۍ د ښوونې له کاروان څخه وروسته پاتې شو. په هېواد کې د ډېرو تحولاتو او نوی تعليمي نصاب په جوړېدو اوس زموږ د ښوونې او روزنې سیستم د غوړېدو په حال کې دی.

د ټولگي
دنده فعالیت

د لوست غوره مطلبونه په لنډه توگه په څو کرښو کې وليکئ.

.....

.....

.....

پوښتنې:

- ۱- پخوا زموږ په هېواد کې ښوونه او روزنه په څه ډول ترسره کېده؟
- ۲- د حبيبي لیسې د کوم پاچا په وخت کې پرانیستل شوې ده؟
- ۳- د لومړي ځل لپاره ښځينه ښوونځی د چا په وخت کې او په کوم ځای کې پرانیستل شو؟

له ټولگي څخه د باندې فعالیت:

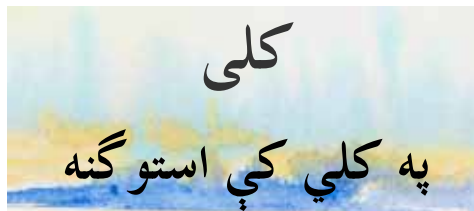
د لویانو په مرسته د هغو کسانو نومونه وليکئ او په ټولگي کې يې ولولئ چې ستاسې له ښوونځي سره يې ډول، ډول مرستې کړي دي.

^۱ - (امير شير علي خان له ۱۲۴۲-۱۲۵۷ هـ. ق پورې د افغانستان پاچا و.)

^۲ - (امير حبيب الله خان له ۱۲۸۰-۱۲۹۸ هـ. ق پورې د افغانستان پاچا و.)

^۳ - (امير امان الله خان له ۱۲۹۸-۱۳۰۸ هـ. ق پورې د افغانستان پاچا و.)

دریم څپر کی

له لاندې لغتونو سره بلد شی

تهديد	گواښ
اختيار	واک
د څارويو د څرولو ځای	څرځای
د اوسيدو ځای، کور	استوگنځي
څيري کوونکي، ځناور	داړونکی
حيوانات	څاروي

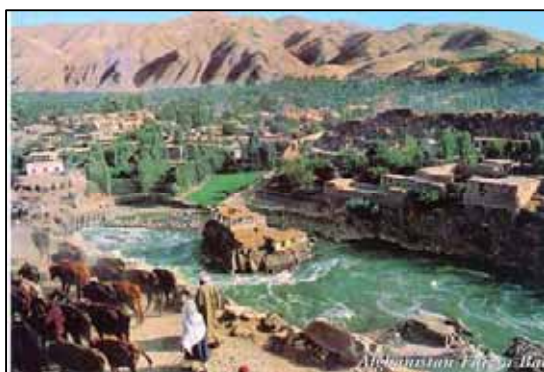
موخه: - زده کوونکي دې په کلي کې له ژوند کولو سره آشنا شي.

- په کلي کې د ژوند کولو په هکله څه پوهیږي؟
 - په کلي کې ژوند په څه ډول سره منع ته راغلی دی؟

د کوچیانو د ژوند انځور

پخوا زمانو کې خلکو له دې څخه مخکې چې په کلو کې ژوند پیل کړي، د کوچیانو په څېر ژوند کاوه. دغه ژوند، چې په غرونو او سوځوونکو دښتو کې تېریده، له ستونزو ډک و. وچکالیو او د هوا ناڅاپي بدلونونو به څرځایونه له منځه وړل. دې کار به خلک په وېره کې اچول او د دوی ژوند به یې له گواښ سره مخامخ کاوه.

د کلیوالي ژوندون انځور

د همدې ستونزو له امله هغوی داسې وپتیلله، په داسې ځایونو کې د تل لپاره پاتې شي، چې هلته اوبه وي. د اوبو تر څنګ ژوند پیلول د ژوند اړتیا وه. دغه ژوند هغوی ته څه گټه رسوله او په پای کې یې څه وکړل؟

ددې نوي ژوند له پيل څخه وروسته هغوی د کال په اوږدو کې اوبه درلودې او هم به يې له هغو څرځایونو څخه چې د دايمي اوبو تر څنگ پراته و، گټه اخيستله. له دې وروسته يې له يو ځای څخه بل ځای ته د کوچېدو پر ځای په هغو ځایونو کې کليوالی ژوند پيل کړ، چې تر څنگ يې د سيندونو او چينو په څير د اوبو دايمي سرچيني پرتې وې. وروسته يې کرار، کرار د شاوخوا سيمو د لاندې کولو په موخه هغوی ته لاسونه ور وغځول او لاندې يې کړې. له دې وروسته يې د موسم په بدليدو سره خپل ځایونه نه بدلول، ځکه هغه کورونه چې له ډبرو، خټو او لرگيو څخه يې جوړول دوی يې له گرمۍ سره او ځناورو څخه ساتل.

د ټولگي دننه
فعاليت

د لوست غوره مطلبونه په لنډه توگه په دوو کرښو کې وليکئ.

پوښتنې:

- ۱_ کوچيان ولې له يو ځای څخه بل ځای ته درومي؟
- ۲_ د کليو د منځته راتلو لاملونه ووايئ.
- ۳_ کليوالي ژوند د کوچيانو له ژوند سره څه توپير لري؟

له ټولگي څخه د باندې فعاليت:

د خپل کلي د جوړېدو په هکله له مشرانو څخه معلومات تر لاسه کړئ او بيا يې خپلو ټولگيو ته ولولئ.

د کلیوالو کسبونه او لاسي کارونه

له لاندې لغتونو سره بلد شی:

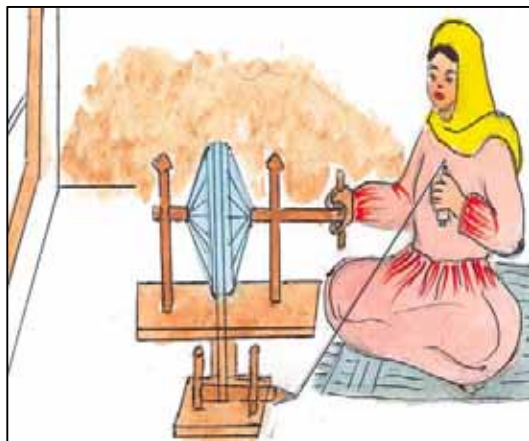
بوخت	لگيا مصروف، مشغول
پیاوړی	غښتلی، قوي، ټينگ، کلک، محکم

موخې:

- زده کوونکو ته دې کلیوالي کسبونه او لاسي کارونه ور وپېژندل شي.
- زده کوونکی دې د کلیوالي کسبونو او لاسي کارونو له اقتصادي ارزښت سره مینه او اړیکې پیدا کړي.

- په کلي کې څه ډول کسبونه او لاسي کارونه دود لري؟

- د کلیوالي کسبگرو څه ډول تولیدات د کلي د اوسېدونکو اړتیاوې پوره کولای شي؟

تار ورینیل

د کلیو اوسیدونکي زیاتره د بزگری- په چارو بوخت وي، خو د هغې تر څنګ ځنې کسان د خپلو کلیوالو دستونزو او اړتیاوو د لیرې کولو لپاره ځنې ځانگړي کسبونه او لاسي کارونه سرته رسوي، لکه: پښگري، ترکاني، کولالي، خټگري، ټټاري، زرگري، حلبي سازي، پوزي اوبدل، غالی- اوبدل، ټغر او سترنجی- اوبدل، شال اوبدل، لونگی- اوبدل، جاکټ اوبدل، خامک گنډل، چرمه گنډل او داسې نور.

غالی-اوبدل

درانه کسبونه، لکه: پښگري، خټگري، ترکاني او داسې نور د نارینه وو کار دی، په داسې حال کې چې لاسي کارونه، لکه خامک گنډل، چرمه گنډل او داسې نور زیاتره د بنځو په واسطه تر سره کیږي. په دې ډلې کې غالی، ټغر او د خامک گنډنې ځینې ټوټې د هېواد د صادراتو یوه مهمه

برخه جوړوي.

آيا كليوالي كسبگر د كليوالو ټولې اړتياوې پوره كولاى شي؟ كه د كليوالو اړتياوې په خپل كلي كې ترسره نشي نوڅه كوي؟ د كليوالو كسبگرو توليد ډېر لږ او ساده وي او د خپلو كليوالو ټولې اړتياوې نشي پوره كولى. له دې كبله د كلو خلك خپلې اړتياوې له خپلو نږدې بازارونو څخه پوره كوي.

پېن د كار په حال كې

د ټولگي دننه
فعاليت

- د لوست غوره مطلبونه په لنډه توگه وواياست. د بيلگې په توگه:
- د كلو زياتره اوسيدونكي د بزگرۍ په چارو بوخت وي.

.....
.....

پوښتنې:

- ۱- د لاسي کارونو کوم ډول تولیدات د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي؟
- ۲- بسځي په کوم ډول كليوالي كسبونو او لاسي چارو كې برخه اخلي؟
- ۳- د كلو نارينه په کوم ډول كسبونو كې بوخت وي؟

له ټولگي د باندې فعاليت:

د لويانو په مرسته د كليوالي كسبونو او لاسي چارو گټې وليكي. د مثال په توگه:

کورنی اقتصاد پیاوړی کوي.

.....
.....

لسم لوست

کلی او کرنه

له لاندې لغتونو سره بلد شی:

غوره کول	خوښول، انتخابول، ټاکل
پیل	شروع کول
پاملرنه	فکر کول، توجه کول
لړ	سلسله

موخې:

- زده کوونکي دې له کرني سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د کلي د کرني پيداوار يو له بله سره پيل کړای شي.
- زده کوونکي دې له کرني سره مينه پيدا کړي.

- ستاسې د استوگنې په ځای کې د کرني کوم ډول پيداوار (محصولات) ډېر دي؟

- آیا تاسې د کرني په چارو کې له خپلې کورنۍ سره مرسته کوئ؟

د ځمکې یوې کول

هغه شی چې تر نورو د مخه د کلیوالي ژوند د غوره کولو او ښه کیدو لامل شو، د کرني پیل و. انسانان د بوټو او وښو د شنه کیدو څرنګوالي ته په پاملرنې او د ښې او مناسبې خاورې لرلو له امله په دې وپوهېدل چې د تخمونو په کرلو او اوبه کولو کولی شي خپل ځانته خواړه برابر کړي. په کرني باندې

په بوختېدو یې وکړای شول چې زیات حاصلات لاس ته راوړي.

د غنمو ربیل (غنم لو)

ستاسو په کلي کې څه څه شیان کرل کېږي؟
 زموږ د هېواد بېلابېل ځایونه بېلابېله آب هوا لري. له دې امله کرنیز محصولات یې هم بېلابېل دي. په کلو کې پر بزګرانو سربېره، ښځې او نارینه هم له هغوی سره د کرني په چارو کې مرسته کوي.

زموږ د هېواد غلې، سابه، مېوې او نور بوټي په لاندې ډول دی:

۱. غلې لکه: غنم، وریجې، وربشې او جوار
  ۲. حبوبات لکه: لوبیا، چنې (نخود) مشنگ، باقلې او می (ماش)
  ۳. غوړلرونکي تخمونه لکه: پندانه (پنبه دانه)، کونځلې، زغر، شپشم او لمر گلي
  ۴. طبي بوټي لکه: هنجه، بادیان او خوږه ولې
  ۵. خواږه بوټي لکه: گني، چغندر
  ۶. تازه مېوې لکه: انگور، زردآلو، گیلاس، آلبالو، شفتالو، توت، منې، ناک، انار، خټکي، هندواڼه، مالته، نارنج او لیمو.
  ۷. وچې میوې، لکه: بادام، پسته، غوز، او جلغوزي.
  ۸. د سبو ډولونه لکه: بانجان، باتینگر، کدو، هوږه، پیاز، مرچ، کچالو او داسې نور.
- پر پورتنیو کرنیزو محصولاتو سربیره د هېواد په ځینو ولایتونو کې یولړ ځنگلونه هم شته چې له میوو او لړکیو څخه یې گټه اخیستل کېږي.
- وچې او تازه مېوې او ځینې طبي بوټي بهرنیو هېوادونو ته لېږل کېږي چې د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي.

د ټولګې دننه
فعالیت

د زده کوونکو هره ډله دې د خپلې سیمې کرنیز محصولات ولیکي.

.....
.....

پوښتنې:

۱. ستاسې د اوسیدو په ځای کې کوم ډول بوټي او مېوې زیات اقتصادي ارزښت لري؟
۲. کرڼه زموږ په کورني ژوندانه کې څه ارزښت لري؟
۳. ولې د یوې سیمې کرنیز حاصلات د بلې سیمې له کرنیزو حاصلاتو سره توپیر لري؟

له ټولګې څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د ښوونځي او یا د کور د انګړ په یوې برخې کې ښکلي گلان وکړي.
زده کوونکي دې د مور او پلار په مرسته د طبي بوټو نمونه ولیکي.

.....
.....
.....

کلی او څاروي

له لاندې لغتونو سره بلد شی:

توان، طاقت	وس
هغه څاروي چې په کورونو کې روزل کېږي	اهلي
گروپ	ډله

موخې:

- زده کوونکي دې له مالدارۍ سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د څارويو د روزلو لارې چارې زده کړي.

- په کلي کې څه ډول کورني حيوانات روزل او ساتل کېږي؟
 - په کلو کې څوک د مالدارۍ له حاصلاتو څخه ګټه اخلي؟

مالداري اصلاً د کوچیانو دنده ده، خو د کلو اوسیدونکي هم د اړتیا له مخې ځینې اهلي څاروي لکه، غواوې، غوايان، اوبسان، پسونه، مېرې، وزې، آسان، خره او کچرې د خپل وس او اړتیا په اندازه ساتي. څرنګه چې د اهلي څارويو روزل

اوساتل له کلیوالو سره د هغوی د اقتصاد په پیاوړتیا کې مرسته کوي، له دې امله د هغوی له ساتنې سره مینه لري.

د کلیو خلک ولې اهلي څاروي ساتي؟ هغسې چې د کلي د ژوندانه کچه د ښارونو د ژوندانه د کچې په پرتله ډېره ټیټه ده او د ژوندانه اړتیاوې یې په آسانۍ سره نه پوره کېږي، له همدې کبله د کلو د اوسیدونکي د خپلو اړتیاو د پوره کولو لپاره یو شمېر لاندیني اهلي څاروي روزي:

لکه آس، غویی او خر د بارونو په وړلو راوړلو او د کروندې په یوې کولو کې ورڅخه کار اخیستل کېږي.

د ځینو محصولاتو څخه لکه، شیدې، وړی، پوستکي او غوښې گټه اخلي.

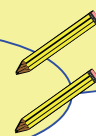
د مالدارۍ محصولات، لکه پېښه (د قره قلی پوستکي)، وړی، د څارویو پوستکي، پردې سربېره چې د هېواد په دننه کې ترې گټه اخیستل کېږي، بهر ته هم صادرېږي او د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي.

د ټولگي دننه فعالیت

ټولگي دې په ډلو ووېشل شي، هره ډله دې د خپلې سیمې د مالدارۍ محصولات ولیکي.

.....
.....

پوښتنې:

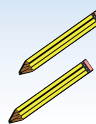
۱. ستاسې د کلی د مالدارۍ له محصولاتو څخه کوم شیان بهر ته لېږل کېږي؟
۲. ستاسې د سیمې د مالدارۍ له محصولاتو څخه کوم یو بې یوازې ستاسې په کلي کې کارول کېږي؟
۳. اهلي څاروي د څه شي لپاره روزل کېږي؟

له ټولگي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د خپل مور او پلار په مرسته د مالدارۍ گټې ولیکي، د مثال په توگه:

د هغوی له محصولاتو څخه لکه: شیدې، کوچ، او مستې، گټه اخیستل کېږي.

.....
.....

څلورم څپرکی

د لاندې لغتونو سره بلد شی:

پرتله	مقایسه کول
پور	منزل
توپیر	فرق
لگیا	بوخت
واتن	فاصله

موخه:

زده کوونکي دې له ښاري ژوند سره بلد شي.

- د ښاري ژوند په هکله څه معلومات لرئ؟

- ښاري او کلیوالي ژوند یو له بل سره څه توپيرونه لري؟

په ښارونو کې زیات شمېر خلک ژوند کوي. د ښارونو ګڼه ګڼه د کلو په پرتله زیاته ده. په ښار کې دولتي ادارې، روغتونونه، ښوونځي او مدرسې وي او په کلو کې زیاتره خلک په کرنه او مالدارۍ لگيا وي.

د کابل ښار انځور

د هرات ښار انځور

د ښار زیاتره اوسیدونکي په کارخانو، هټیو او دولتي ادارو کې په کار بوخت وي. په ښار کې د کورونو او د کار ځایونو ترمنځ واتن زیات وي. ځینې خلک د تگ او

راتگ په وخت کې له ترانسپورتي وسايطو، لکه موټر، موټر سايکل، بايسیکل او نورو
څخه کار اخلي.

د ټولگي
دنده فعالیت

د ټولگي زده کوونکي په څو برخو ووېشي. د زده کوونکو هره
برخه دې د ښار د ښېگڼو په هکله معلومات چمتو او په ټولگي کې
دې یې بیان کړي.

..... -

..... -

پوښتنې:

- ۱- ولې په ښار کې د کليو په پرتله گڼه گڼه زیاته وي؟
- ۲- ولې په کليو کې د ښارونو په پرتله کرڼه زیاته وي؟
- ۳- ولې په ښارونو کې څو پوړیزه ودانۍ زیاتې جوړېږي؟

له ټولگي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د کورنۍ په مرسته د ښار او ښاروالۍ د کار کوونکو دندې په
گوته کړي.

..... -

..... -

ديار لسم لوست

ښاري کسبونه

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

گومارل	بوختول، مشغولول،
بوخت	ټاکل، مقررول
	لگيا، مصروف

موخه:

زده کوونکي دې ښاری کسبونه وپېژني.

- ستاسې پلار په څه کسب او کار بوخت دی؟

- په ښار کې څه ډول کسبونه شته؟

په ښارونو کې زیات شمېر خلک ژوند کوي. په ښار کې هر ډول کسبونه، لکه: پښگري، مسگري، زرگري، خټگري، ترکانې، کولاي، خیاطي او داسې نور شته.

کله چې موږ ښارته لاړ شو، هلته د انسانانو په لاس جوړ شوي ډول ډول شيان گورو. لکه، موټر، موټر سایکل، بایسیکل، راډیو، تلویزیون، بېلابېل ټوکران، د کور سامان او داسې نور. یو زیات شمېر خلک په دې کارونو گومارل شوي دي. د ښار نور اوسیدونکي په نورو کارونو لکه: طبابت، دوکاندارۍ، ماموریت ښوونه او روزنه بوخت دي.

د ټولگي
دنده فعالیت

د ټولگي زده کوونکي په څو برخو ووېشي. هره برخه دې د ښار د
يو کسب په هکله معلومات ورکړي.

..... -
..... -

پوښتنې:

- ۱_ پښان د خلکو د اړتیاوو لپاره څه شيان جوړوي؟
- ۲_ د ترکانې په هکله معلومات ورکړئ.
- ۳_ د ښاري کسبونو نومونه واخلئ.

له ټولگي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلې کورنۍ په مرسته هغه کسبونه چې د دوی په سیمه کې موجود
دي، وليکي او په ټولگي کې دې يې ولولي.

..... -
..... -

ترافيکي مقررات

موخه:

زده کوونکي دې ترافيکي مقررات وپېژني.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

نښه	اشاره
کومارل شوي	موظفين
پلی لار	پياده رو

- ترافيکي نښې پېژنئ؟

- د ترافيکي کار کوونکو دنده څه ده؟

- ترافيکي مقررات ولې را منځته شوي؟

له سړک څخه د تېريدو په حال کې بايد ترافيکي نښو ته پام وکړو او هغه مراعات کړو. په څلور لاروکې ترافيکي څراغونه شته. ترافيکي څراغونه درې رنگه لري، زرغون رنگ له سړک څخه د تېريدو او حرکت نښه ده، ژېړ رنگ د چمتو والي نښه، او سور رنگ د دريدلو نښه ده.

له سړک څخه د تېريدو په حال کې بايد د ترافيک د کار کوونکو لارښوونو ته پام وکړو. له موټر څخه د کښته کيدو وروسته بايد له هغې لارې څخه گټه واخلو، چې د خلکو د تگ او راتگ لپاره ټاکل شوې ده.

ترافيکي کار کوونکي دنده لري، چې په څلور لاروکې ترافيکي نظم په پام کې ونيسي. موږ بايد ترافيکي قوانين او مقررات مراعات کړو، چې له کومې ترافيکي پېښې سره مخامخ نه شو.

د ټولگي دننه فعاليت

- د ټولگي زده کوونکي په څو برخو ووېشي. د زده کوونکو هره برخه دې خالي ځايونه ډک او په ټولگي کې دې، ووايي.
- ۱- آیا پوهېږئ چې ترافیکي څراغونه د سپرکونو په کوم ځاي کې موقعیت لري؟
  - ۲- زرغون رنگ له سپرک نه د تېریدو اشاره ده.
  - ۳- .....
  - ۴- .....

پوښتنې:

- ۱- ترافیکي پېښې ولې را منځته کېږي؟
- ۲- د ترافیکي پېښو د مخنیوي لپاره باید څه وکړو؟
- ۳- هغه څوک چې په ترافیکي مقرراتو عمل نه کوي، څه ورته پېښېږي؟

له ټولگي څخه د باندې فعاليت:

هر یو زده کوونکی دې د خپلې کورنۍ په مرسته د ترافیکي کار کوونکو د دندو په هکله معلومات چمتو او په ټولگي کې دې یې بیان کړي.

پنځلسم لوست

دولتي ادارې

له لاندې لغتونو سره بلد شی:

پلازمېنه	پایتخت
روابط	اړیکې
غوره	مهم، عمده، په زړه پورې
اړتیا	ضرورت

موخه:

زده کوونکي دې دولتي ادارې وپېژني.

- زموږ په وطن کې کومې دولتي ادارې شته؟

- دغه ادارې کومې دندې ترسره کوي؟

هر دولت د نظم او قانون د ټینګولو او په هېواد کې د کارونو د سرته رسولو لپاره ځینو ادارو ته اړتیا لري، چې دغه ادارې د وزارت په نوم یادېږي. لکه: له وطن څخه د دفاع او امنیت ټینګول، مخابرات، ښوونه او روزنه، حمل و نقل، روغتیا، کرنه، صنایع او داسې نور. وزارتونه د هېواد په پلازمېنه کې موقعیت لري او د هر وزارت استازي د ریاست تر نامه لاندې په ولایتونو او د مدیریتونو په نامه په ولسوالیو کې کار کوي.

سرتبري د هېواد د پولو د دفاع، پوليس د کورني يا داخلي نظم او امن راوستلو او د قانون پلي کولو، ملکي مامورين د هېوادوالو د نورو کارونو، ښوونکي د وطن د اولادونو د ښوونې او روزنې د چارو په ترسره کولو بوخت دي.

د ټولگي دننه
فعاليت

د ټولگي زده کوونکي په خو ډلو ووېشي. هره ډله دې د لوست غوره مطلبونه ټولگيوالو ته ولولي.

..... -

..... -

پوښتنې:

- ۱- هر دولت د ښه نظم د ټينگښت په خاطر څه شي ته اړتيا لري؟
- ۲- سرتبري په وطن کې کومې دندې سرته رسوي؟
- ۳- په ښوونځي کې د ښوونکي دندې وښايست؟

له ټولگي څخه د باندې فعاليت:

هر يو زده کوونکي دې د کورنۍ په مرسته د وزارتونو نومونه وليکي او په ټولگي کې دې يې بيان کړي؟

د ښارونو ډولونه

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

سیمساري	د ښخو د سینگار د شیانو هتی (دکان)
پښ	آهنگر
بزاږی	د ټوکرانو پلورلو هتی
ککړ	چتل، لړلی، ناپاک

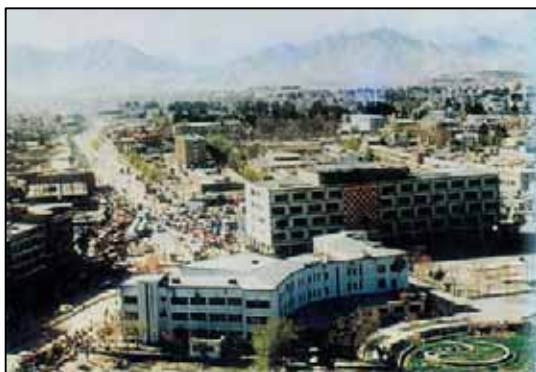
موخې:

- زده کوونکي دې د ښارونو ډولونه وپېژني.
- ښارونه د نقشي پر مخ پیدا کړي.

- تاسې په څه ډول ښار کې ژوند کوئ؟

ځینې ښارونه کوچني دي، چې بازارونه یې لږ دوکانونه لري او یو لږ شمېر کسبگر په کې کار کوي. دې ډول ته ښارگوټي وايي. داسې ښارونه د خپل اړتیا وړ مواد له لویو ښارونو څخه راوړي. په لویو ښارونو کې لوی بازارونه وي، چې د هغو په ټاکلو ځایونو کې د پښانو، مسگرانو، حلبي جوړونکو، بزازانو، سیمساري، د خوراكي شیانو او داسې نورو دوکانونه وي او هره برخه یې د هغه اړوند کسب او کار دکوڅي په نوم یادېږي.

زموږ په گران هېواد کې لوی او تاریخي ښارونه شته، لکه: کابل، کندهار، هرات، مزارشريف او نور.

لوی ښار

کوچنی ښار

په ښار کې د خلکو گڼه گڼه زیاته وي. که چېرې د ښار پاکوالي ته کلکه پاملرنه و نه شي، د ښار چاپیریال ژر ککړېږي او د دغه چاپیریال خلک په ډول، ډول ناروغیو اخته کېږي. موږ ته لازم دي چې خپل ښار لکه خپل کور وگڼو. د ښار ټول مقررات په خپل ځان ومنو او په ترافیکي قوانینو باندې یې ځان پوه کړو.

د ټولگي
دنده فعالیت

زموږ د وطن لوی ښارونه له ..... څخه عبارت دي.

..... -

..... -

پوښتنې:

۱. ناپاکه چاپیریال څه زیانونه لري؟
۲. لوی او کوچني ښارونه له یو بل سره څه توپیر لري؟
۳. هغه خلک چې په ښارونو کې ژوند کوي په کومو کارونو بوخت دي؟

اوولسم لوست

د افغانستان مهم او تاریخي ښارونه

موخه: زده کوونکي دې د افغانستان مهم او تاریخي ښارونه وپېژني.

- د افغانستان د څو مهمو ښارونو نومونه واخلئ؟

- د افغانستان د تاریخي ښارونو نومونه واخلئ؟

افغانستان یو لرغونی هېواد دی چې د بلخ (ام‌البلاد)، هرات، بامیانو، کابل، کاپیسا، بست، غور او غزنی په څېر لرغوني او تاریخي ښارونه لري. د ورېښمو مشهوره لاره له همدې ځای څخه تېرېدله چې د هند او چین هېوادونه یې له اروپا سره نښلول. د وخت په تېرېدو د ژوند په مختلفو څانگو کې پرمختګونه منځ ته راغلل او ښارونه هم پراخ شول. نن زموږ د هېواد مهم او لوی ښارونه کابل، مزار شریف، کندهار، هرات، جلال آباد، کندز، بامیان او ګردیز دي.

د ټولګې زده کوونکي په مختلفو ډلو ووېشي. هره ډله دې د افغانستان مشهور ولایتونه لکه: کندهار، مزار شریف، پروان، کندز، پکتیا، هرات، بامیان، غور او غزني د نقشي پرمخ نښاني کړي.

پوښتنې:

- ۱- کوم ښار ته (ام البلاد) وايي؟
- ۲- د ورېښمو لارې کومې سیمې سره نښلولي؟
- ۳- د افغانستان د څلورو تاریخي ښارونو نومونه واخلئ؟
- ۴- د افغانستان د اوسنیو پنځو مهمو او لویو ښارونو نومونه واخلئ؟

د نړۍ لوی ښارونه

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

وگړي	نفوس
سوداگري	تجارت
کرنښه، لیکه، پایه	ستون
زیات اوسیدونکی	گڼ میشت

موخه:

- زده کوونکي دې د نړۍ له لویو ښارونو سره آشنا شي.

- د نړۍ د یوڅو لویو ښارونو نومونه اخیستلای شئ؟

د نړۍ ځینې ښارونه دیني او مذهبي ارزښت لري، لکه: مکه معظمه، مدینه منوره، بیت المقدس، واتیکان او ځینې د نفوس د زیاتوالي، صنعت او تجارت له امله د اهمیت وړ دي، لکه نیویارک، نوی ډهلی، توکیو، لندن، پاریس او نور.

د مدینې منورې ښار

په نړۍ کې زیات گڼ میشت ښارونه شته، چې د اوسیدونکو شمېر یې له لسو میلیونو

د لندن ښار

څخه اوږي، لکه: د امریکا په متحده ایالتونو کې نیویارک، په جاپان کې توکیو، په انگلستان کې لندن، په روسیه کې مسکو، په هند کې بمبېي، په چین کې پیکن او په اندونیزیا کې جاګارتا.

د ټولگې دننه
فعالیت

د ټولگې زده کوونکي په څو ډلو باندي ووېشي. د هرې ډلې
زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د ښي لاس د ستون کلمې د
کين لاس له کلمو سره ونښلوي.

عربستان	تهران
انگلستان	واشنگټن
اندونيزيا	لندن
امريکا	جاگارتا
ايران	مکه معظمه

پوښتنې:

۱- د سمو جملو په وړاندي د (ص) توری او د ناسمو جملو په وړاندي د(غ) توری وليکئ.

- ( ) مسکو، د امریکا پایتخت دی.
- ( ) توکیو د جاپان پایتخت دی.
- ( ) مزار شریف د افغانستان پایتخت دي
- ( ) لندن د انگلستان پایتخت دي.

نولسم لوست

د ښاري ژوند چاپيريال

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

خخلي	راتوله شوی ناپاکی
لامل	سبب، علت

موخه:

زده کوونکي دې د ښاري ژوند له چاپيريال سره بلد شي.

- تاسې چېرته ژوند کوئ؟

- ونې او ځنگلونه د ژوندانه چاپيريال ته څه گټه رسوي؟

پاک اوسمسور چاپيريال

په ښارونو کې د وگړو او اوسیدونکو زیاتوالی د اوبو، خوراکي او د سون د توکو (موادو) د ډېر لگښت او په چاپيريال کې د خخلو د انباریدو لامل گرځي، چې ډول ډول ناروغی منځ ته راوړي. دا داسې یوه ستونزه ده، چې د ښار په ټولو اوسیدونکو پورې اړه لري. له دې امله د ښار ټول اوسیدونکي باید د خپل ښار په پاکوالي، نظم او سمسورتیا کې برخه واخلي.

د ټولګې دننه
فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو ووېشل شي. هره ډله دې له ورکړ شوي مثال سره سم خو جملې وليکي.
د ښار هر يو اوسیدونکی باید د چاپیریال په پاکوالي کې کوم کار وکړي.

..... -
..... -

پوښتنې:

- ۱- ښاروالی د چاپیریال په ساتنه کې څه رول لري؟
- ۲- څنگه موږ کولای شو چې خپل چاپیریال پاک وساتو؟
- ۳- ناپاکه چاپیریال د انسانانو په ژوند کې څه اغیزه لري؟

له ټولګې څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلو مشرانو په مرسته د پاک چاپیریال د گټې په هکله یوڅه وليکي او په ټولګې کې دې یې ولولي.

شلم لوست

پنځم خپرکی

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

استعمار گران	بنسکېلاکگر
خاص، ټاکلی	خانگړي
د يوه شي گورد چاپېره	احاطه
فخر	ويار
علامه، نښه	سمبول

موخي:

- زده کوونکي بايد له ملي بيرغ سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د ملي بيرغ په اهميت پوه شي.

- بيرغ د څه شي نښه ده؟

- زموږ ملي بيرغ څو رنگونه لري؟

که چيرې ملي بيرغ ته وگورئ، وبه وينئ چې درې رنگه لري: تور، سور او زرغون. د بيرغ رنگونه له کينڅو څخه ښي خواته يو د بل تر څنگ په مساوي برخو جوړ شوي دي. دا رنگونه د هېواد په تاريخ کې ځانگړی مفهوم لري.

- تور رنگ زموږ په هېواد کې د بنسکېلاکگرو او تېري کوونکو توره نښه ده.
- سور رنگ د هېواد د خپلواکۍ د لارې د شهيدانو د سرو وينو نښه ده.
- زرغون رنگ د سمسورتيا او آبادۍ نښه ده. دغه رنگ په افغانستان او ټوله اسلامي

نړۍ کې د پاملرنې وړ دی او خلک ورته په ډېر ارزښت قايل دي.

د افغانستان د ملي بيرغ نښان له سپين رنگه محراب او منبر څخه عبارت دی، چې په دوو ځنډو کې دوه بيرغونه لري. د منځ په پورتنۍ برخه کې يې د (لا اله الا الله محمد رسول الله)

پاکه او سپیڅلې کلمه، الله اکبر او د راختلو په حال کې د لمر وړانګې، لاندینۍ برخه کې یې د (۱۲۹۸ لمريز) کال نېټه او د افغانستان نوم او په دوو څنډو یې د غنمو وړې را تاو شوي دي. محراب او منبر یې زموږ د خلکو د مسلمانۍ او د غنمو وړې د هېواد کرنیز توب څرګند وي. ملي بیرغ د هېواد د تاریخ په اوږدو کې زموږ د خلکو د ملي یووالي، خپلواکۍ او د ځمکنۍ بشپړتیا څرګندوی دی.

د ملي بیرغ ارزښت:

- ملي بیرغ د ملي یووالي او ویاړ نښه ده.
- ملي بیرغ د هېواد د تاریخ څرګندوی دی.
- ملي بیرغ د هېواد د خپلواکۍ او آزادۍ سمبول دی. له دې امله باید د هغه درناوی وشي او باید د خپلو نیکونو په شان لکه د سترګو د کسي په څیر وساتل شي.

- د زده کوونکو هره ډله دې لاندې جملې بشپړې او له نورو سره دې خبرې پرې وکړي.
- ۱. ملي بیرغ د ..... نښه ده.
- ۲. ملي بیرغ د ..... څرګندوي دی.
- ۳. ملي بیرغ زموږ د ..... نښه ده.

پوښتنې:

۱. زموږ د ملي بیرغ رنګونه د څه شي استازیتوب کوي؟
۲. ولې باید دخپل ملي بیرغ درناوی کوو؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

- د ملي بیرغ په هکله څه احساس کوئ. د خپلو مشرانو په مرسته یو مطلب جوړ کړئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

- د زده کوونکو هره ډله دې د کاغذ او رنګه قلم په واسطه ملي بیرغ جوړ او په ټولګي کې دې یې نورو ته وښيي.

يو ويشتم لوست

څلور اصلي سمتونه (لوري)

دا لاندې لغتونه وپېژني:

لمر راختل	طلوع
لمر بنسکته کيدل،	غروب
پريوتل	
پلاوی، استازی	نماينده

موخه:

- زده کوونکي دې لوري وپېژني.

لمر هره ورځ له يوې خوا څخه راڅپږي او بلې خوا ته پريوزي. انسانانو د لورو د پېژندلو لپاره د لمر له راختلو او پريوتلو څخه گټه اخستي ده.

د لمر د راختلو خوا د ختيځ (شرق) په نامه يادوي. د لمر پريوتلو ته لويديځ (غرب) وايي. که موږ د لمر پريواته داسې ودرېږو، چې شا مو د لمرخاته خواته وي په دې صورت کې به زموږ بڼې خوا ته شمال او کين خوا ته به مو سهيل وي. دا څلور خواوې چې نومونه يې واخيستل شول د اصلي څلورو خواو په نامه ياديږي. څلور خواوې د قطب نما او مقناطیسي ميلې په واسطې سره هم ټاکلای شو.

د ټولگي دنده فعالیت

زده کوونکی دې په څلورو ډلو ووېشل شي. هره ډله د یوې اصلي خوا په لوري ودرېږي او څلور خواوې دې پیدا کړي او وروسته دې د هرې ډلې استازی خپل فعالیت نورو ته په عملي توګه ور وښيي.

پوښتنې:

۱. د څلورو اصلي خواوو نومونه واخلي؟
۲. انسانان د لورو د پېژندلو لپاره له کومې طریقې څخه ګټه اخلي؟
۳. که تاسو مخ په لمرخاته ودرېږئ، ستاسو مخې، شا، ښی لاس او کین لاس ته به کوم لوري واقع وي.

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

- ۱- د وزګارتیا په وخت کې کله مخ په لمر خاته یا لمر پریواته او نورو لورو خواته ودرېږئ او وګورئ چې څرنګه کولای شئ سمونونه پیدا کړئ.
- ۲- د خپلې کورنۍ له مشرانو څخه پوښتنه وکړئ چې د شمال او ختیځ ترمنځ لوري په څه نامه یادېږي.

دوه ويشتم لوست

څلور فرعي سمتونه (لوري)

دا لاندې لغتونه وپېژنئ

اصلي لوري	ختيځ، لويديځ، شمال، جنوب
فرعي لوري	فرعي لوري د دوو نږدې اصلي لورو تر منځ موقعيت لري.
لوري	خوا
لويديځ	غرب
ختيځ	شرق
کاونډی	همسايه

موخه:

- زده کوونکي دې فرعي لوري وپېژني.

- د سوېل او لويديځ لورو منځ ته څه وايي؟

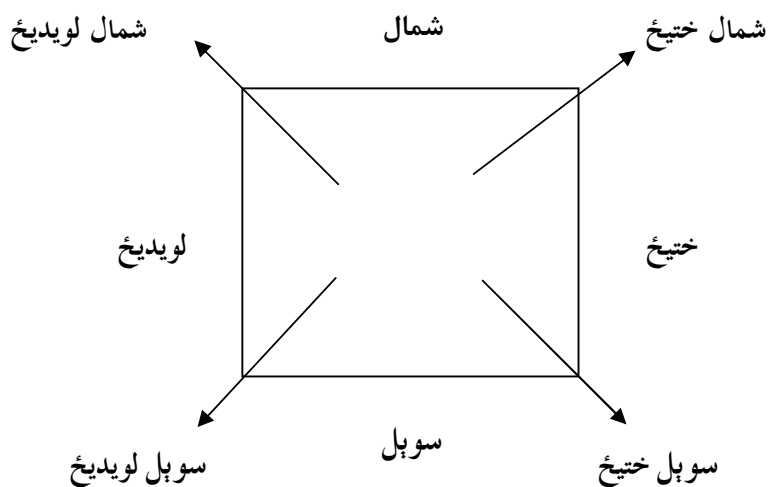
- يوه کوټه څلور ديواله لري، چې هر ديوال

يې يو اصلي لوری نښي. آیا پوهیږئ چې د کوټې څلور گوتونه (کونجونه) کوم لوري رانښي؟

فرعي لوری	اصلي لوری	فرعي لوری
اصلي لوری		اصلي لوری
فرعي لوری	اصلي لوری	فرعي لوری

ختيځ، لويديځ، شمال او سوېل خوا وو ته اصلي لوري وايي. فرعي لوري د دوو اصلي لورو په منځ کې يو د بل تر څنګ واقع دی. هغه لوری چې د شمال او ختيځ په منځ کې پروت دی، د شمال ختيځ په نوم او هغه سمت چې د شمال او لويديځ په منځ کې پروت دی د شمال لويديځ په نوم يادېږي.

په همدې توګه هغه لوری چې د سوېل او ختيځ په منځ کې واقع دی، د سوېل ختيځ په نامه او هغه لوری چې د سوېل او لويديځ په منځ کې پروت دی د سوېل لويديځ په نوم يادېږي.

د ټولګې
دنده فعالیت

خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

- د شمال او ختیځ منځ ته ..... وايي.
- د ختیځ او سوېل منځ ته ..... وايي.
- د شمال او لویدیځ منځ ته ..... وايي.
- د سوېل او لویدیځ منځ ته ..... وايي.

پوښتنې:

- ۱- د فرعي څلورو خواو نومونه واخلئ؟
- ۲- ستاسو د کور شمال ختیځ لورته د چا کور واقع دی؟
- ۳- ستاسو د ښوونځي شمال لویدیځ لوري ته څه شی واقع دی؟
- ۴- ستاسو د سیمې د جومات سوېل لویدیځ ته کوم ځای موقعیت لري؟
- ۵- ستاسو د کور سوېل ختیځ خواته کوم ځای موقعیت لري؟

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

کله چې خپل کورته راغلی و گورئ چې په اصلي او فرعي سمتونو کې ستاسو ښارونډیان څوک دي. دا خبره سبا په ټولګي کې بیان کړئ.

نقشه او د هغې خلور خواوې

دا لاندې لغتونه وپېژنئ

خواوې	لوري
نښه	علامه
په غور سره يوه شي ته كتل، دقت كول	خير

موخې:

- زده کوونکي دې د نقشې په مخ لوري وپېژني.
- له بېلابېلو نقشو سره د زده کوونکو آشنا کول.
- د نقشې په مخ سمتونه څنگه پيدا کولای شئ؟

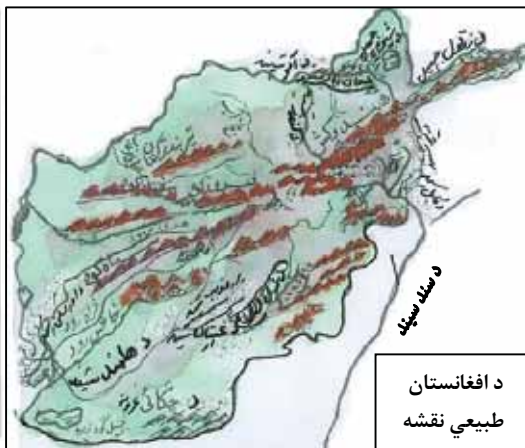
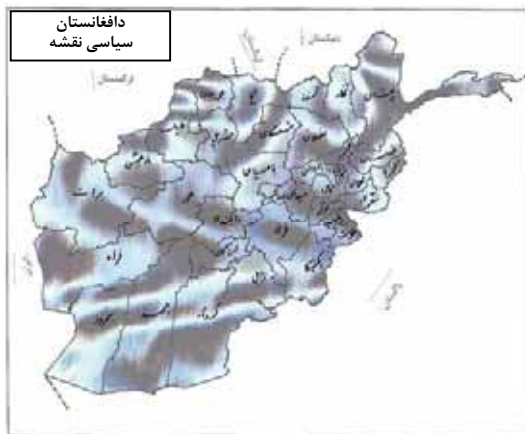
نقشه داسې وسیله ده، چې د هغې په واسطه د ځمکې د مخ هېوادونو او مختلفو سیمو په باره کې معلومات لاس ته راوړو. جغرافیایي نقشه موږ ته د وچو، د سمندرونو، غرونو، سیندونو، ځنگلونو، ښارونو او نورو موقعیت رابښي. نقشه ډېر ډولونه لري، لکه طبیعي نقشه، سیاسي نقشه او نور. په نقشه کې داسې علامې کېښودل چې هره یوه یې مختلف ځایونه ښيي.

د شمال لوری د نقشې پورته خواته، د سوېل (جنوب) لوری د نقشې کښته خوا ته، ختیځ لوری د نقشې ښي لاس ته او د لویدیځ لوری د نقشې کښي لاس ته وي. تاسې کولای شئ، دا لوري د خپلو کتابونو په نقشو او یا پر دیوال باندې په څړول شوو نقشو کې وگورئ. که موږ کتاب یا نقشه خپلې مخې ته د میز په سر

کېږدو، هغه لوری چې موږ ته مخامخ او له موږ نه لېرې واقع دی، د شمال لوری او هغه لوری چې موږ ته نږدې دی د جنوب لوری دی. زموږ ښي لاس ته د نقشې ختیځ لوری او کښي لاس ته د نقشې لویدیځ لوری دی.

هغه نقشه چې غرونه اوسیندونه په کې ښودل شوی وي، د طبیعي نقشې په نامه یادېږي. هغه نقشه چې ولایتونه، ښارونه، پلازمېنې، بندرونه، ګلې پولې او هېوادونه په کې ښودل شوي وي د سیاسي نقشې په نامه یادېږي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په خو ډلو ووبشل شي، بیا دې د هرې ډلې زده کوونکي خالي ځایونه د نقشې له مخې په مناسبو جملو سره ډک کړي. د افغانستان لويديځ ته ( ) ( ) او ( ) شمال ته د ( ) جمهوریتونه پراته دي. د چین د خلکو جمهوریت زموږ د هېواد ( ) خواته پروت دی.

پوښتنې:

- ۱_ خو ډوله نقشې پېژنی؟
- ۲_ د نقشې پرمخ څرنگه لوري موندلای شی؟
- ۳_ د نقشې پرمخ اصلي او فرعي لوري وښیئ؟

ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:
داسې یوه نقشه رسم کړئ، چې د هغې پرمخ دخپل کور جومات او ښوونځي ځایونه وښودلای شی.

څلور ويشتم لوست

زموږ د هېواد څلور خواوې

موخه:

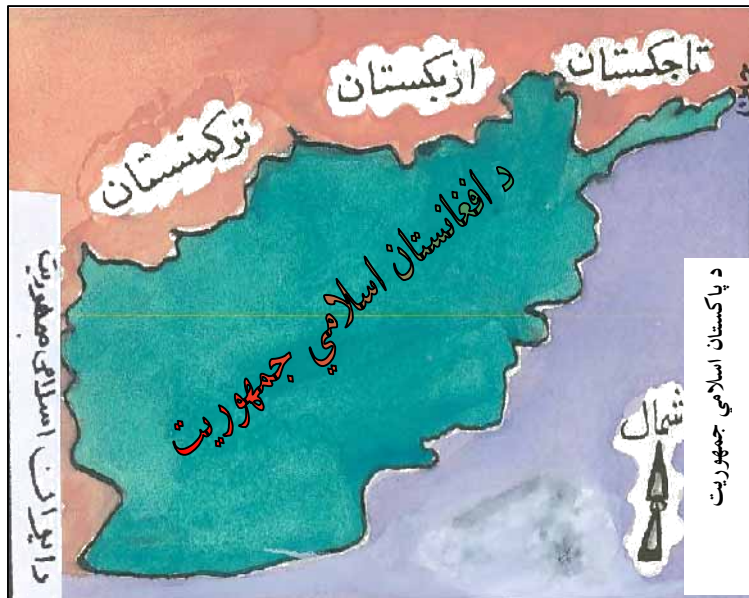
- زده کوونکي دې د افغانستان له ګاونډيانو سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ګاونډي	همسايه
نړۍ	دنيا
غوره	ټاکلې، انتخاب، سم

- افغانستان د نړۍ په کومه برخه کې پروت دی؟

- د افغانستان څلورو خواوو ته کوم هېوادونه پراته دي؟

زموږ هېواد افغانستان د آسيا د لويې وچې په سوېل کې پروت او په وچې سره احاطه شوي دي. مساحت يې (۶۵۲) زره كيلومتره مربع دی. زموږ د هېواد شمالي ګاونډيان د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان اسلامي هېوادونه، لويديځ ته مو د ايران اسلامي جمهوريت، سوېل او ختيځ سرحدونه د پاکستان اسلامي جمهوريت سره ديورند د تحميلي کرښې په واسطه په نښه شوی چې د افغانستان خلکو هغه په رسميت نه دی پېژندلی. په شمال ختيځه خوا کې زموږ هېواد د چين له جمهوريت سره نښتی دی.

زموږ هېواد د آسيا په لويه وچه کې د خپل موقعيت له مخې ځانګړی ارزښت لري او د يوه پله په څېر د آسيا د لويې وچې زياتره هېوادونه سره نښلوي.

د ټولگي
دنده فعالیت

- د کينې خوا جملې په نښي خوا کې له اړوندو کلمو سره
وښلوئ.

۱. ازبکستان
  ۲. د ايران اسلامي جمهوريت
  ۳. د چين دخلکو جمهوريت
۱. زموږ د هېواد په شمال ختيځ کې پروت دی.
۲. زموږ د هېواد په شمال کې پروت دی.
۳. زموږ د هېواد په لويديځ کې پروت دی.

پوښتنې:

سم ځواب غوره کړئ

۱. افغانستان د آسيا د لويې وچې په کومه برخه کې پروت دی؟

الف: شمال

ب: ختيځ

ج: سوېل

۲. د افغانستان پراخوالی څو کيلومتره مربع دی؟

۳. د افغانستان د کاونډيو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له ټولگي نه د باندي د زده کوونکو فعالیت:

زده کوونکي دې د خپل کتاب له مخې د هېواد نقشه رسم کړي او ټولگي ته دې
راوړي.

پنځه ويستم لوست

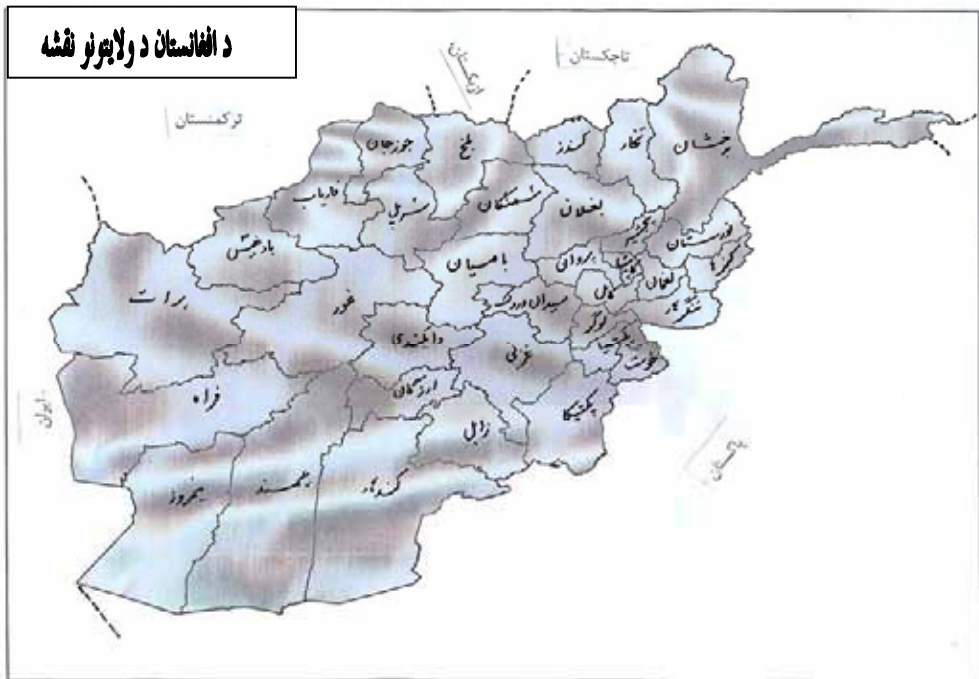
زمونږ د هېواد اداري وېش

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

هېواد	وطن، مملکت
ګاونډيان	همسايگان
ګټه	فايده
پلازمېنه	مرکز، پایتخت

موخه:
 - زده کوونکي دې د هېواد د ولايتونو موقعيت وپېژني.

- تاسې د کوم ولايت ياستئ؟ له نقشې نه په ګټې اخستې د خپل ولايت ګاونډيان وښيئ؟
- د هېواد د پنځو ولايتونو نومونه واخلئ؟

زموږ د گران هېواد نوم افغانستان دی. افغانستان د اداري وېش له مخې په ۳۴ ولایتونو وېشل شوی دی. هر ولایت د والي له خوا اداره کېږي. والي د ولایت قانوني واکمن دی. ټول دولتي او رسمي کارونه د قانون په رڼا کې اجرا کېږي. هر ولایت په ولسوالیو وېشل شوی دی. د ولسوالۍ سیمه د ولسوالانو له خوا اداره کېږي. زموږ د هېواد د ولایتونو لوی ښارونه هرات، کندهار، مزار شریف، کندز، جلال آباد، غزني او نور دي. د افغانستان لوی ښار د کابل ښار دی چې د هېواد مرکز او پلازمېنه ده.

د ټولگي دننه
فعالیت

زده کوونکي دې په پنځو ډلو ووېشل شي. هره ډله د هېواد د شمال، سوېل، ختیځ، لویدیځ او مرکزي ولایتونو نومونه ولیکي او په ټولگي کې دې نورو ته ولولي.

پوښتنې:

- ۱_ د افغانستان د شمالي ولایتونو نومونه واخلئ؟
- ۲_ د افغانستان د ختیځو ولایتونو نومونه واخلئ؟
- ۳_ د هرات، فراه او نیمروز ولایتونه د افغانستان کومې خواته پراته دي؟
- ۴_ د افغانستان د پلازمېنې (پایتخت) نوم څه دی او هغه د نقشي په مخ پیدا کړئ؟

له ټولگي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ. د کابل، کندهار، مزار شریف، هرات، ننگرهار، پکتیا او خپل ولایت په کې په نښه کړئ.

د افغانستان دين، ژبه او نفوس

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

د يوهېواد د خلکو شمېر	نفوس
ارتباط	تړاو
لږترلږه، کم ترکمه، نېردي	کابو
اکثريت	ډېره کي

موخه:

- زده کوونکی دې په هېواد کې له دين، ژبو او نفوس سره آشنا شي.

- د اسلام سپيڅلی دين په کوم ځای کې را څرگند شو؟

- تاسې له نورو خلکو سره د اړیکو د نيولو لپاره په کومه ژبه خبرې کوئ؟

زموږ د هېواد د نږدې ټولو اوسیدونکو دين اسلام دی. د اسلام مقدس دين کابو څوارلس پېړۍ د منځه په مکه معظمه کې را څرگند او د لوی خدای (ج) د پیغمبر حضرت محمد(ص) په واسطه خلکو ته ورسید. د اسلام دين د مسلمانانو د دريم خليفه، حضرت عثمان (رض) په زمانه کې افغانستان ته راوړسید. له مسلمانانو برسیره زموږ په هېواد کې يو لږ شمېر هندوان او سکھان هم اوسېږي.

په افغانستان کې د (۳۰) په شاوخوا کې ژبې شته، چې د هېواد په بېلو، بېلو برخو کې پرې خبرې کېږي. له دې جملې پښتو او دري د دولت رسمي ژبې دي. ازبکي، ترکمني، پشه يي بلوڅي، نورستاني او پاميري ژبې هم د هېواد په هغو برخو کې چې زيات شمير وگړي پرې خبرې کوي، پر پښتو او دري سر بيره، دريمې رسمي ژبې گڼل کېږي.

د افغانستان زیاتره اوسیدونکي آریایي نژاد دي.

د اټکل له مخې د افغانستان د وگړو شمېر شاوخوا (۲۶) ملیونو تنو ته رسیږي.

د ټولګي دننه
فعالیت

د زده کوونکو هره ډله ډله دې په ډلو باندې له ویش وروسته د لوست غوره مطلوبونه په لنډه توګه په ټولګي کې ولولي.

پوښتنې:

- ۱- زموږ په هېواد کې څو ژبې شته؟
- ۲- د هېواد د ډېره کيو د دين په هکله څه پوهېږئ؟
- ۳- د افغانستان د وګړو شمېر څومره دی؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

له خپل مور او پلار او مشرانو څخه وپوښتئ، چې په هېواد کې له (۳۰) ژبو څخه پښتو او دري ولې رسمي ژبې دي؟

زمور د هېواد غرونه

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

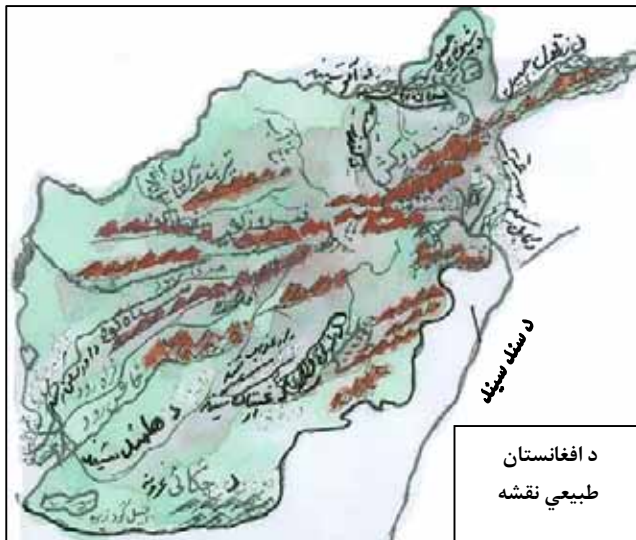
موجودیت	شته والی
لور، جگ	دنگ
سلسله	لړۍ

موخه:

زده کوونکې دې د هېواد غرونه وپېژني.

- د غرونو شته والی په آب وهوا باندې څه اغیزه لري؟
- زمور د هېواد مهم غرونه کوم دي؟

افغانستان یو غرنی هېواد دې، چې د مساحت په سلوکې اتیا برخه یې لور او دنگو

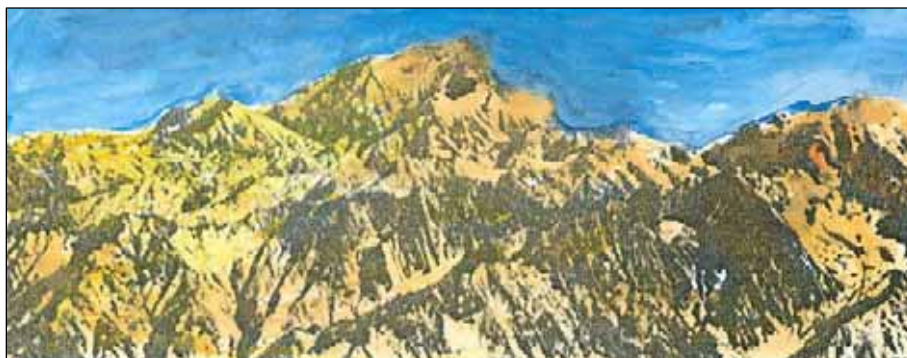

غرونو نیولې ده. دا غرونه زیاتره په مرکز، لویدیځ او شمال ختیځ کې پراته دی. هوا په دې سیمو کې سړه وی او زیاتره په کې واوره اورېږي. زمور د هېواد مشهور غرونه هندوکش، د بابا غر، سپین غر، سیاکوه، سفید کوه او داسې نور دي.

۱. د هندوکش غر: دغه غر د

هېواد له مشهورو او لویو غرونو څخه شمېرل کېږي چې له شمال لویدیځ څخه سوېل لویدیځ ته غځېدلی او په لویدیځ هندوکش او ختیځ هندوکش وېشل شوی دی. د سالنگ لویه لار چې د هېواد شمالي سیمې له سوېل سره نښلوي، د همدې غره له زړه څخه تېرېږي.

۲. د بابا غر: دا غر د هېواد په مرکز کې پروت او له ختیځ څخه لویدیځ ته غځېدلی دی. ددې غره د لمنو څرخایونه د څارویو د روزنې له پلوه زیات ارزښت لري.

د بابا غر د افغانستان په مرکزي برخه کې

۳. سپین غر: د غرونو دا لړۍ د هېواد په ختیځ کې پرته ده، چې له ختیځ څخه د لویدیځ په لور غځیدلې ده. شمالي او جنوبي لمنې یې په لویو او گڼو ځنگلونو پوښل شوي دي. په پورتنيو غرونو سربره په افغانستان کې نور غرونه هم شته، لکه فیروز کوه، سیاه کوه، سلیمان غر، تیر بند ترکستان او داسې نور.

زیاتي معلومات

د سالنگ تونل د هېواد اوږد تونل دی. دا تونل د هندوکش د غره په لړۍ کې تېر شوی دی او له سمندر څخه (۳۳۶۰) متره لوړ پروت دي. دا تونل ۲۶۷۶ متره اوږدوالی، ۷,۵ متره سور او ۷,۱ متره لوړوالی لري. د تونل په شاوخوا کې د هغه دننه (داخلي) هوا د پاکولو په خاطر د برېښنا جنراتورونه لگیدلي دي. ددې تونل د کیندلو کار د ۱۳۳۲ لمريز کال د لیندۍ په میاشت کې پیل او د ۱۳۴۳ لمريز کال د وږي په میاشت کې پای ته ورسید، چې د هېواد د شمالي او سوېلي سیمو ترمینځ د تگ راتگ له امله زیات ارزښت لري.

د ټولګي دننه

فعالیت

- د زده کوونکو هره ډله دې د لوست لندې مطلب ولولي.

- د زده کوونکو هره ډله دې د سالنګ د لويې لارې د

ارزښت په هکله يوله بله سره وغږېږي او بيادې هره ډله

خپل نظر ټولګيوالو ته بيان کړي.

پوښتنې:

۱. د هندوکش غر د افغانستان په کومه برخه کې پروت دی او کومه لويه لار له هغه څخه

تیرېږي؟

۲. د بابا غر چېرې پروت دی او څه ارزښت لري؟

سم ځواب غوره کړئ.

۳. په غرنيو سيمو کې هوا:

الف. ډېره توده وي.

ب. ډېره يخه وي.

ج. نه يخه وی او نه توده وي.

د. په زړه پورې وي.

له ټولګي څخه دباندې فعالیت:

د لويانو په مرسته د خپلې سيمې د غرونو نومونه لست او په ټولګي کې يې ولولئ.

زمور د هېواد د غرونو ارزښت

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نقش	رول، برخه، وظیفه
کان	معدن
زېرمه	ذخیره

موخه:

زده کوونکي دې د هېواد د غرونو گټې وپېژني.

- په یو هېواد کې د غرونو شتون څه رول لري؟

- د افغانستان د مهمو غرونو نومونه واخلئ؟

په یوه سیمه کې د غرونو شته والی سربېره پردې چې د هغې سیمې ښکلا زیاتوي، له هغې څخه زیاتې نورې گټې هم تر لاسه کېږي، لکه: خرڅایونه، کانونه، د ودانیو ډبرې، ځنگلونو او داسې نور.

زمور هېواد یو غرنی هېواد دی. ځینې غرونه یې په ځنگلونو پټ دي. د هېواد په یو شمیر غرونو باندې تل واورې پرته وي. د غرونو واورې په اوږې کې اوبه کېږي او د هغو له اوبو څخه رودونه جوړېږي، چې د کښتونو په خړوبولو او د بریښنا په تولید کې له هغې څخه گټه اخیستل کېږي. که چېرې زمور په هېواد کې غرونه او لوړځایونه نه وای، بېله شکه چې زمور هېواد به یو وچ، بې اوبو او بې وښو بیابان وای. سربېره پردې زمور د هېواد په غرونو کې د قیمتي کاني ډبرو سترې زېرمې موجودې دي. په یوه سیمه کې د غرونو شتون د هغې سیمې په آب و هوا باندې زیاته اغیزه لري.

په افغانستان کې د غرونو شته والی زمور لپاره یوه لویه خدایي پېرزوینه شمېرل کېږي.

د ټولگي دننه
فعالیت

تش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ.

۱. د افغانستان ځینې غرونه په ..... پټ دي.
۲. د افغانستان د غرونو په زرونو کې ..... موجود دي.
۳. د هېواد د غرونو شته والی ..... شمېرل کېږي.

پوښتنې:

۱- که چېرې زمور په هېواد کې لوړ غرونه او نورې لوړې سیمې نه وای، هغه به څه ډول

یو هېواد وای؟

۲- د غرونو شته والی د یوه هېواد په اوبو او هوا باندې څه اغېز لري؟

نه ویشتم لوست

زمور د هېواد سیندونه

موخې:

- زده کوونکي دې د هېواد مهم غرونه وپېژني.
- زده کوونکي دې په نقشه کې د افغانستان سیندونه وښودلای شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

سرحد	گډه پوله
سمندرګي	بحيره
هامون	جهيل يا د اوبو ډنډه

- سیندونه څه ډول منځته راځي؟

په افغانستان کې د جغرافیایي موقعیت او له سمندرونو څخه د لرې والي له امله دکال په اوږدو کې په پوره اندازه باران نه ورپېږي. په افغانستان کې اورښت د ژمي په موسم او د پسرلي په لومړیو وختونو کې کېږي. هغه واوره چې په ژمي کې د هېواد په لوړو او غرنیو سیمو کې ورپېږي، زېرمه کېږي او دکال په اوږدو کې په تیره بیا د اوږي په موسم کې د اوبو لویه سرچینه جوړوي او سیندونه ترې جوړېږي. له همدې کبله زمور د هېواد د سیندونو اوبه په پسرلي او اوږي کې زیاتې وي. زمور د هېواد مشهور سیندونه دادي:

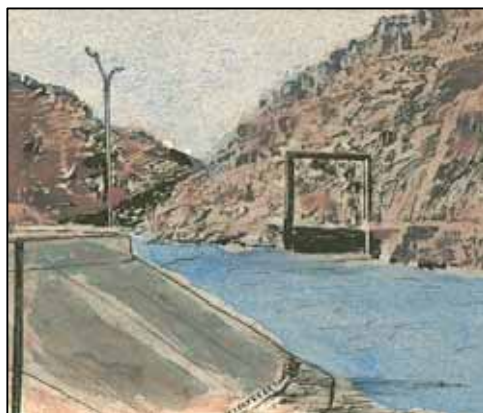
- د آمو سیند: د کوچني پامیر له سیمې څخه سرچینه اخلي. د افغانستان له سرحدونو څخه تېرېږي او د اورال په سمندرګي کې تویېږي. د افغانستان او منځني آسیا د هېوادونو ترمنځ ګډه سرحد جوړوي. د کوچني او کندز سیندونه د هغه له مرستیالانو څخه شمېرل کېږي.
- د هلمند سیند: د هلمند سیند د هېواد له لویو او ډېرو اوږدو سیندونو څخه دی چې د بابا له غره څخه سرچینه اخلي. دغه سیند د هزاره جاتو په سیمو کې ډېر تېز بهیږي. کله چې له

غرنیو سیمو څخه تېر شي، تیزوالی یې کمېږي. د کجکي د برېښنا بند په دې سیند باندي جوړ شوی دی، چې په زرگونو جریبه ځمکه خړوبوي او په پای کې د هلمند په هامون کې تویېږي. د ارغنداب رود د هغه له مرستیالانو څخه دی.

- د هریرود سیند: دغه رود د بابا له غره څخه سرچینه اخلي. له ختیځ څخه د لویدیځ په لور بهیږي. د هرات ولایت د ځمکو له خړوبولو څخه وروسته له هغه ولایت څخه تېریږي. د افغانستان- ایران او ترکمنستان - ایران ترمنځ طبیعي سرحد جوړوي.
- د کابل سیند: د پغمان له غره څخه سرچینه اخلي. له لویدیځ څخه ختیځ لور ته بهیږي. کله چې د کابل له ښار څخه تېر شي د لوگر، پنجشېر او د علیشنگ سیندونه ورسره گډیږي. په پای کې په اټک کې د سند له سیند سره گډیږي. د دې سیند په اوږدو کې د ماهیپر، نغلو، سروبي او درونتي د برېښنا بندونه جوړ شوي دي، چې له اوبو څخه یې د اوبولو او له برېښنا څخه یې په کابل او ننگرهار کې گټه اخیستل کیږي.

د کابل په ښار کې د کابل د سیند یوه منظره

د درونتي د برېښنا بند

د ټولګي دننه
فعاليت

- سيندونه څنگه جوړېږي، ويې ليکئ.

..... -

..... -

..... -

پوښتنې:

تر ټولو ډېر سم ځواب وټاکئ:

۱. په افغانستان کې د اورښت وخت:

الف. د چنگاښ مياشت ده.

ب. د زمري مياشت ده.

ج. ژمی او د پسرلي لومړۍ ورځې دي.

د. د تلې مياشت.

لنډ ځواب ورکړئ:

۲. د هلمند سيند له کوم غره څخه سرچينه اخلي او په پای کې چېرته توييږي؟

۳. د آمو سيند له کوم ځای څخه سرچينه اخلي او چېرته توييږي؟

۴. د هغو بندونو نومونه واخلئ، چې د کابل پر سيند باندې جوړ شوي دي.

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

نقشې ته وګورئ او په هغې کې د افغانستان د سيندونو نومونه وليکئ.

د سيندونو ارزښت

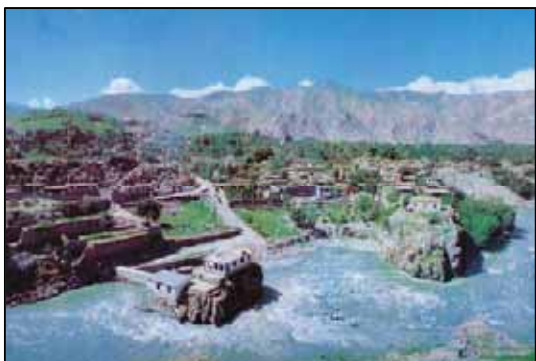
دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

کيندل	ژورول
کاريز	د خو پرله پسې خاکانو کيندل
	چې د وروستۍ څاه څخه اوبه
	د ځمکې پر مخ بهيري

موخه:
 - زده کوونکي دې د سيندونو ارزښت وپېژني.

- سيندونه د انسان په ژوندانه کې څه اهميت لري؟

سيندونه د اوبو د بشري اړتياوو په برابرولو کې ارزښت ناکه رول لري ځکه د

د افغانستان په دروکې مست سيندونه بهيري

ځاگانو او کاريزونو له کيندونو د مخه سيندونو او چينو د اوبو يوازینی زيرمي تشکيلولی او گټه ورڅخه اخيستل کيدله.

د سيندونو له اوبو څخه د کرنې او کښتونو په اوبولو سربېره به بېرېو کې د مالونو د وړلو راوړلو، د برېښنا په توليد او داسې نورو چارو کې هم گټه اخيستل

کېږي. همدارنگه زموږ هيوادوالو د بهېدونکو اوبو د لارو په اوږدوکې د اوبو ژړندې جوړولې او خپلې غلې به يې په هغو باندې اوږه کولې. همدارنگه يو شمېر خلک په سيندونو کې د کبانو په ښکار بوخت وو.

د ټولگي دننه
 فعاليت

- د زده کوونکو هره ډله دې د لوست لاند مطلب ووايي او په خپلو منځونو کې دې يوله بله سره پرې و غږېږي.

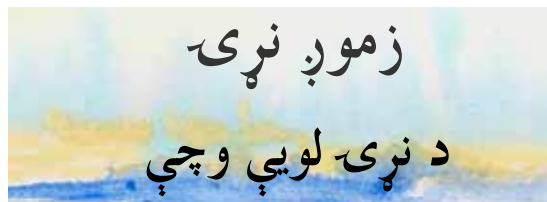
پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

1. سيندونه د انسانانو د اړتيا وړ اوبو په بشپړتيا کې ..... لري؟
2. د سيندونو له اوبو څخه سربېره د هغوی له اوبو څخه د گټې اخيستني په نورو چارو..... گټه اخيستل کېږي.

شپږم څپرکی

موخه:

- زده کوونکي دې د نړۍ لويې وچې و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

متمدن	مترقي، پرمخ تللي
محاط	له ټولوخواوو څخه احاطه شوی یا نښتی
عادي	معمولي

- لويه وچه څه ډول ځای ته ويل کېږي؟

- د لويو وچو نومونه له لويې څخه د کوچنۍ په لوري په ترتيب سره واخلئ.

د ځمکې د کرې زياتره

برخه اوبو نيولې ده او لږه

برخه يې وچه ده.

لويې وچې د (براعظم)

په نوم يادېږي چې دځمکې

په مخ د هغوی شمېر شپږو

ته رسېږي. په هره لويه وچه

کې يو زيات شمېر لوی او

کوچني هېوادونه پراته دي. لويې وچې له آسيا، امريکا، افريقا، اروپا، استراليا او اوقيانوسيه او

انتارکتيکا څخه عبارت دي. د انتارکتيکا له لويې وچې څخه پرته د نړۍ نورې لويې وچې د

اوسيدو وړ او د انسانانو د استوگنې ځايونه دي.

د آسيا لويه وچه د نړۍ تر ټولو لويه وچه ده، چې په هغې کې لوړ او دنگ دنگ غرونه پراته

دي. آسيا د نړۍ د لويو دينونو د پيداېښت ځای و. زياتره تاريخي او بشري پرمختگونه په دې

لويه وچه کې منځ ته راغلي دي.

زموږ گران هېواد افغانستان، چې خو زره کلن فرهنگي او متمدن تاريخ لري، ددې لويې

وچې په سوېل کې پروت دی. په نړۍ کې د(۴۰) په شاوخوا کې هېوادونه په وچې محاط شوي

دي، چې آزاد سمندر ته لار نه لري. له دي جملې څخه ۱۴ هېوادونه د افريقا په لويه وچه کې
۱۲ هېوادونه د اروپا په لويه وچه کې دوه هېوادونه د امريکا او ۱۲ هېوادونه د اسيا په لويه وچه
کې پراته دي.

د ټولگي دننه
فعاليت

د لويو وچو نومونه واخلي.

- ۱- ..... ۲ .....
- ۳- ..... ۴ .....
- ۵- ..... ۶ .....

پوښتنې:

سم ځواب غوره کړئ.

۱- زمور هېواد په کومه لويه وچه کې پروت دی؟

الف: امريکا، ب: آسيا، ج: افريقا، د: اروپا.

۲- نن ورځ په نړۍ کې د..... په شاوخوا کې په وچې محاط شوی هېوادونه موجود دي.

۳- په کومه لويه وچه کې انسانان په عادي توگه ژوند نشي کولای؟

له ټولگي څخه د باندې فعاليت:

د نړۍ له نقشې څخه په گڼې اخیستو تر ټولو لويه وچه پيدا کړئ او په هغې کې
د پرتو څو هېوادونو نومونه وليکئ.

د آسیا لویه وچه

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

مست، خپې و هوڼکې	خپاند
طبیعی گډه پوله	طبیعی سرحد
پلنه	سوروره
برابره، نه سره او نه توده	معتدله
خلک	وگړي
لارویان	پيروان

موخه:
 زده کوونکي دې د آسیا لویه وچه وپېژني.

- په نړۍ کې ترټولو لویه او له نفوس نه ډکه لویه وچه کومه یوه ده؟
- د لویې وچې اوبه او هوا څنګه وي؟

د آسیا سیاسي نقشه

د نړۍ په نقشه کې د آسیا د لویې وچې موقعیت

آسیا د نړۍ ترټولو لویه وچه ده، چې کابو د نړۍ د وچې ۱/۳ برخه یې نیولې ده. ترټولو لوړ غرونه، ترټولو ټیټه او ژوره ځمکه او ترټولو خپاند، خپاند سیندونه په دې لویې وچې کې پراته دي. د نړۍ د اوسیدونکو تر نیمایي زیاته برخه په دې لویې وچې کې ژوند کوي. زیات نفوس لرونکي هېوادونه په دې لویې وچې کې پراته دي. آیا ویلای شئ چې د آسیا لویه وچه د کومو سمندرونو د اوبو په واسطه محدوده شوی ده؟ د آسیا لویه وچه له دريو خواو څخه د نړۍ د لویو سمندرونو د اوبو په واسطه محدوده شوی ده. دغه لویه وچه د شمال ختیځ له خوا د بیرنگ د آنا په واسطه د شمالي امریکا څخه او په لویدیځ کې د سویز د کانال په واسطه د افریقا له لویې وچې څخه جلا شوې ده.

همدارنگه د اورال غرونه، د اورال سیند، د کسپین سمندرگی، تور سمندرگی د آسیا او اروپا د دوو لویو وچو ترمنځ طبیعي سرحد جوړوي، چې دواړه لویې وچې یو ځای د (یوریشیا) په نوم یادېږي.

د آسیا لویه وچه د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، د ختیځ له خوا په بحر الکاهل، د سهیل له خوا د هند په سمندر او د لویدیځ له خوا د اروپا په لویې وچې پورې نښتې ده. د آسیا لویه وچه له درو خواو څخه اوبوته او له یوې خوا وچې ته لار لري. لکه ومو ویل چې آسیا ډېره سووره وچه ده، له دې امله یې اوبه او هوا په مختلفو ځایونو کې یو له بل سره توپیر لري. د بېلګې په توګه هغه سیمې یې چې شمالي قطب ته نږدې دي اوبه او هوا یې سړه او سویلي برخې یې توډې اوبه او هوا لري او نورې پاتې سیمې یې معتدله اوبه او هوا لري.

د آسیا لویه وچه د بشریت د تمدن لومړنۍ زانګو ده او د نړۍ د نفوسو په سلو کې ۶۰ برخې په هغې کې ژوند کوي. وګړي یې په ډول ډول نژادونو پورې اړه لري. د آسیا د لویې وچې د وګړو زیاتره برخه د اسلام د سپیڅلي دین، بودایي او مسیحیت پیروان دي.

د ټولګي دننه
فعالیت

تش ځایونه ډک کړئ.

۱- آسیا لویه وچه ده، چې اوبه او هوا یې په مختلفو ځایونو کې یوله بله سره توپیر لري.

..... -

..... -

پوښتنې:

- د نړۍ نقشې ته وګورئ او جملې بشپړې کړئ.
- ۱- د آسیا لویه وچه د سوېل له خوا په ..... بحر او د ختیځ له خوا په ..... په سمندر د شمال له خوا په ..... او د لویدیځ له خوا په ..... نښتې ده.
- ۲- ..... د آسیا او اروپا د لویو وچو ترمنځ طبیعي سرحد جوړوي.

۳- له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپل کتاب د نقشې په مرسته د یو څو لویو آسیایي هېوادونو نمونه ولیکئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

د آسیا د لویې وچې یوشمېر هېوادونه

د هېواد نوم	پلازمېنه	دین	ژبه	د حکومت ډول	ګڼه
افغانستان	کابل	اسلام	پښتو - دري	اسلامي جمهوریت	۱
عربستان	ریاض	اسلام	عربي	پاچهي	۲
لبنان	بیروت	اسلام او مسیحي	عربي	جمهوري	۳
هندوستان	نوی دهلې	هندو او نور	هندي	جمهوري	۴
ایران	تهران	اسلام	فارسي	اسلامي جمهوریت	۵
جاپان	توکیو	شینتو	جاپاني	مشروطه پاچهي	۶
پاکستان	اسلام اباد	اسلام	اردو-انګلیسی	اسلامي جمهوریت	۷
چین	پیکن	بومي مذهبونه	چینائي	جمهوري	۸
عراق	بغداد	اسلام	عربي	جمهوري	۹
ترکیه	انقره	اسلام	ترکي	جمهوري	۱۰
اندونیزیا	جاګارتا	اسلام	اندونزي	جمهوري	۱۱
تاجکستان	دوشنبه	اسلام	تاجیکي	جمهوري	۱۲
تایلند	بانکوک	بودائي	تايي	مشروطه پاچهي	۱۳
اردن	عمان	اسلام	عربي	مشروطه پاچهي	۱۴
سوریه	دمشق	اسلام	عربي	جمهوري	۱۵
مالیزیا	کوالالمپور	اسلام	مالیزيايي	مشروطه پاچهي	۱۶
شمالي کوریا	پیونګ یانګ	اته ئیست	کوريات	جمهوري	۱۷
جنوبي کوریا	سیول	مسیحي، بودايي	کوریايي	جمهوري	۱۸
ازبکستان	تاشکند	اسلام	ازبکي، روسي	جمهوري	۱۹
روسیه	مسکو	مسیحي	روسي	جمهوري	۲۰

درې دېرشم لوست

د اروپا لويه وچه

دا لاندې لغتونه وپېژني:

خروبي	آبشار، هغه اوبه چې له لوړ ځای څخه تويږي
لامل	علت، سبب
مسيحي	عيسوي

موخه:

- زده کوونکي دې د اروپا لويه وچه و پېژني.

- د اروپا لويه وچه د آسيا د لويې وچې په کومه خوا کې پرته ده؟

- د اروپا د لويې وچې د څو هېوادونو نومونه واخلئ؟

د اروپا لويه وچه د آسيا د لويې وچې ادامه ده. له دې امله ځنې جغرافيه پوهان دواړه لويې وچې د يوريشيا په نوم يادوي.

اروپا د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، د ختيځ له خوا د اورال په غرونو، د اورال د سيند،

تور سمندرگي، د کسپين سمندرگي چې د آسيا او اروپا ترمنځ طبيعي سرحد دی، د سهيل له خوا د مديتراني سمندرگي او د لويديځ له خوا د اطلس د سمندر په واسطه محدوده شوي ده.

د اروپا د لويې وچې زياتره برخې د معتدلې هوا په سيمو کې پرته دي او ډېرې برخې يې بڼه اوبه او هوا لري.

د اروپا په شمال کې تيب غرونه موجود دي او په سويلي برخو کې يې لوړ غرونه پراته دي، چې لوړې څوکې يې تېرې او په واورو پټې دي. د الپ او پيرنه غرونه د هغې له جملې څخه دي. ددې غرونو په منځ کې بنکلي څړوبي او له اوبو ډک سيندونه شته او د هغوی د پاسه لوی بندونه جوړ شوي دي چې له برېښنا څخه يې په صنعت او له اوبو څخه يې په کرنه کې کار اخېستل کېږي. د اروپا مشهور سيندونه د دانيوب او والگا سيندونه دي.

اروپا کوچنی لویه وچه ده، خو ډېر نفوس لري. لامل یې دادی چې د هغې ښو او بو او هـوا د پوهې او صنعت پراختیا او د کار او فعالیت امکانات برابر کړي دي. همدا دلیل دی چې د هغې زیاتره برخې زیات نفوس لري.

د ټولګي دننه فعالیت

د زده کوونکو هره ډله دې لاندې جملې بشپړې کړي او یو له بله سره دې پرې وغږېږي.

۱. د اروپا لویه وچه ..... ده.
۲. د اروپا زیاتره برخې د ..... په سیمو کې پرتې دي.
۳. د اروپا په شمالي او سهيلي برخه کې ..... غرونه پراته دي.

پوښتنې:

- ۱- ځینې جغرافیه پوهان د اروپا او آسیا دواړه لویې وچې په کوم نوم یادوي؟
- ۲- د اروپا د لویې وچې ختیځ پلو ته کومه لویه وچه پرته ده؟
سم ځواب خوښ کړئ.
- ۳- د اروپا زیاتره وګړي:
الف: د اسلام په دین مشرف دي.
ب - د مسیحي دین لري
ج - د یهودیت دین لري .
د- هیڅ دین نه لري.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:
نقشې ته وګورئ او د هغې له مخې د اروپا څلور خواوې بیان کړئ.

د اروپا د لويې وچې د ځينو مشهورو هېوادونو جدول

ګڼه	د هېواد نوم	پلازمېنه	دين
۱	انګلستان	لندن	مسيحي (عيسوي)
۲	آلمان	برلين	// //
۳	ايتاليا	روم	// //
۴	اتريش (استريا)	ويانا (وين)	// //
۵	فرانسه	پاریس	// //
۶	اسپانيا	مادرید	// //
۷	هالنډ	امستردام	// //
۸	دنمارک	کوپنهاګن	// //
۹	بلجيم	بروکسل	// //
۱۰	ناروي	اسلو	// //
۱۱	سويډن	ستا کهم	// //
۱۲	فنلنډ	هلسنکي	// //
۱۳	البانيا	تيرانا	اسلام

څلور دېرشم لوست

د افریقا لویه وچه

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

قاره	براعظم، لویه وچه
سمندر	بحر، اوقیانوس
سهیل	جنوب

موخه:

- زده کوونکي دې د افریقا لویه وچه وپېژني.

- د افریقا لویه وچه د آسیا او اروپا د براعظمونو کومې خواته پرته ده؟
- د افریقا د لویې وچې د څو مهمو هېوادونو نومونه واخلي؟
- د افریقا لویه وچه د آسیا د لویې وچې جنوب لويديځ خواته پرته ده. دا لویه وچه له آسیا څخه د سره سمندرګي په واسطه بېله شوې ده. د افریقا د براعظم شمال خواته د مدیترانې سمندرګي، ختیځ خواته یې د هند سمندر، لويديځ لورته یې د اطلس سمندر او سهیل خواته یې د هند او اطلس سمندر ګلې اوبه واقع دي.

دا لويه وچه د مساحت او لويوالي له نظره د اسيا او امريكې له وچو څخه وروسته په دريمه درجه كې ده. افريقا توده هوا لري. هغه خلك چې په افريقا كې ژوند كوي زياتره تور پوستكي دي. څرنگه چې د افريقا لويه وچه د شمال ختيځ له لوري نه مكې معظمې ته نږدې پرته ده، له دې كبله ډېر ژر د اسلام دين په دې لويې وچې كې خپور شو او اوس زيات اسلامي هېوادونه په دې لويې وچې كې دي.

د ټولگي دننه
فعاليت

زده كوونكي دې په څو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې له نقشې څخه په گټې اخیستو د هغو هېوادونو نومونه واخلي چې د افريقا په يو لوري كې پراته دي.

- د افريقا شمال كې .....
- د افريقا ختيځ كې .....

پوښتنې:

لاندي جملې پوره كړئ:

- ۱- د افريقا لويه وچه د ( ) په واسطه له اسيا نه بېله شوې ده.
- ۲- د افريقا د لويې وچې شمال خواته ( ) پروت دی.
- ۳- د افريقا د څو هېوادونو نومونه واخلي؟

له ټولگي څخه دباندې فعاليت:

د افريقا نقشه په ځير وگورئ. د افريقا د لويې وچې څلور خواوې او د هېوادونو موقعيت په ډېرې پاملرنې له پامه تېر كړئ، ترڅو په بل وخت كې وکولای شئ په اسانۍ هغه پيدا كړي

ښوونکی صاحب دې زده كوونكي وپوهوي چې په نقشې باندې له سمندر او سمندرگي څخه پرته نور ليكل شوي نومونه د هېوادونو نومونه دي.

د امریکا لویه وچه

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

مهاجر	کډوال، څوک چې له خپل وطن نه بل ځای ته ځي
بېړۍ	کښتۍ
کشف	پیدا کول
قاره	لویه وچه
نامتو	مشهور

موخه:

زده کوونکي دې د امریکا لویه وچه وپېژني.

- د امریکا لویه وچه له څو برخو څخه جوړه شوې ده؟
- د امریکا د لویې وچې د څو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له هغو ځایونو او سیمو څخه چې د نړۍ خلکو خبر نه درلود او د بېړۍ چلولو د پرمختګ او زیاتو گرځیدو څخه وروسته ورته ورسیدل، نو د نوې نړۍ په نامه یې یاد کړل. د کرسټوف کولومب په نوم یو سپري چې په ۱۴۹۲ میلادي کال کې د هندوستان په لټه کې و، په تصادفي توګه د امریکا څنډو ته ورسید او امریکا کشف شوه.

د اطلس سمندر د ختیځ له خوا څخه د امریکې لویه وچه د اروپا او افریقا له لویې وچې بېله کړې ده. د لویدیځ له لوري څخه آرام سمندر د امریکا لویه وچه د آسیا له لویې وچې نه بېله کړې ده. د

امریکا لویه وچه د شمال له خوا نه سهیل ته پرته ده. شمال خواته یې شمالي کنگل سمندر او سوېل لورته یې د آرام او اطلس سمندرونو ګډې اوبه واقع دي.

دا قاره په دريو شمالي، مرکزي او جنوبي برخو وېشل شوې ده. په شمالي امریکا کې دوه لوی هېوادونه کاناډا او د امریکا متحده ایالاتونه پراته دي.

په مرکزي امریکا کې ډېر هېوادونه پراته دي، چې مشهور هېوادونه یې مکسیکو، نیکاراګوا او پاناما دي. په جنوبي امریکا کې هم ډېر هېوادونه شته، چې مهم یې برازیل، ارجنټاین، چیلی

او پيرو دي. د امريکې د لويې وچې د هېوادونو ټول وگړي د عيسويت د دين پيروان دي. ځينې مسلمانان هم په هغو هېوادونو کې ژوند کوي.

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې په نقشې باندې د لاندنيو موضوعاتو په يوې برخې باندې کار وکړي او د ډلې استازی دې هغه نورو ته ولولي:

- د نقشې له مخې د امريکې د لويې وچې په نښه او د کتاب له متن سره يې په کتلو څلور خواوي و ټاکي.
- پر نقشه باندې د ځينو هېوادونو د موقعيت پيداکول.

پوښتنې:

- ۱_ د امريکې لويه وچه په کوم کال کې چا کشف کړه؟
- ۲_ د امريکې متحده ايالات د امريکا د لويې وچې په کومه برخه کې پراته دي؟
- ۳_ د امريکا د لويې وچې هېوادونه د کوم دين پيروان دي؟
- ۴_ د امريکا لويه وچه د کومو سمندرونو په واسطه د آسيا، اروپا او افريقا له وچو څخه جلا شوي ده؟

له ټولگي څخه د باندې فعالیت:

په دې لوست کې د لوستل شوو هېوادونو نومونه په خپلو کورونو کې د نقشې پر مخ پيدا او ځانونه پرې پوه کړئ.

شپږ دېرشم لوست

د استرالیا او اوقیانوسیا لویه وچه

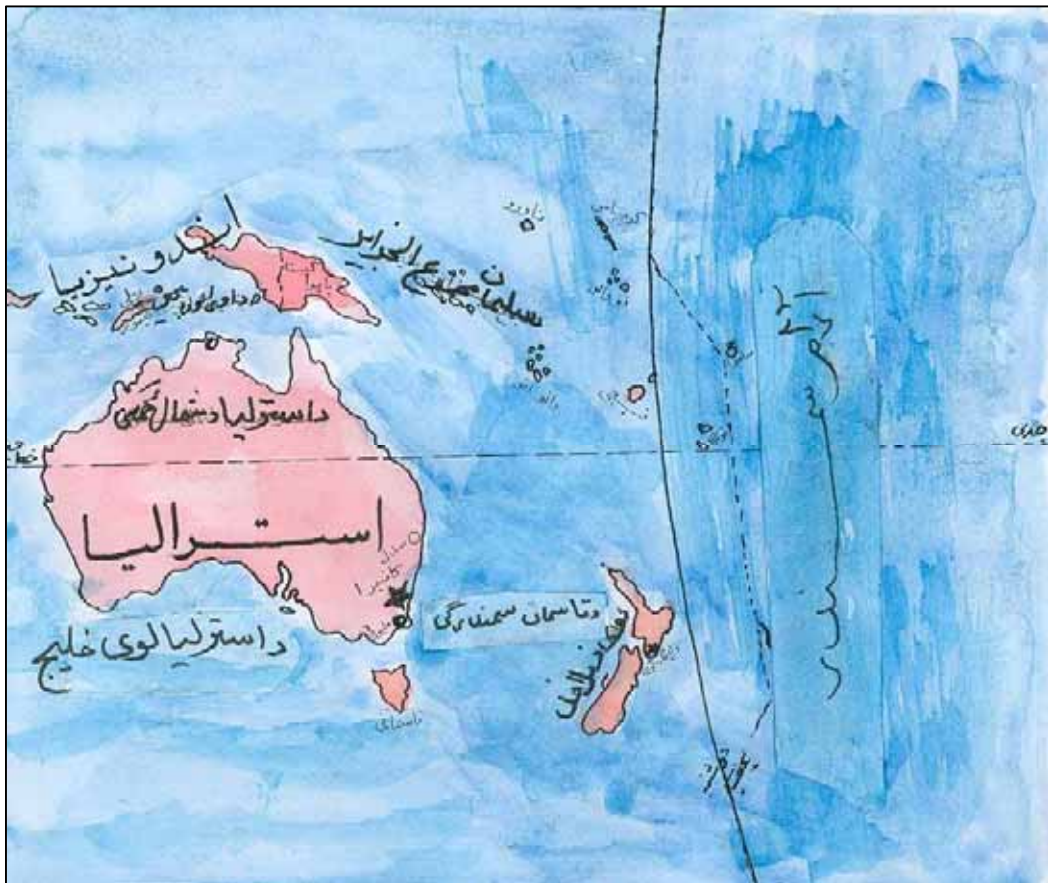
دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

جزیره	ټاپو
بحرونه	سمندرونه
لویه وچه	قاره
غرب	لویدیځ

موخه:

زده کوونکي دې د استرالیا او اوقیانوسیا لویه وچه و پېژني.

- د استرالیا او اوقیانوسیا لویه وچه د اسیا د لویې وچې په کومه خوا کې پرته ده؟
- د استرالیا او اوقیانوسیا د لویې وچې دخو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟

محترم استاد دې زده کوونکي وپوهوي له سمندر، سمندرګی او خلیج څخه پرته هر نوم چې په نقشه کې د ټاپو په څنګ کې لیکل شوی دی هغه د یو هېواد نماینده ګي کوي.

د استرالیا او اوقیانوسیا لویه وچه له یو لوی ټاپو او یو شمېر کوچنیو ټاپوگانو څخه جوړه شوی ده. د استرالیا او اوقیانوسیا لویه وچه له څلورو خواو څخه د سمندرونو په واسطه احاطه شوی ده.

لویدیځ ته یې د هند سمندر او ختیځ خواته یې آرام سمندر دی. د شمال لویدیځ له لوري څخه دې لویې وچې ته نژدې هېواد د اندونیزیا اسلامي جمهوریت دی. استرالیا، چې د اوقیانوسیا لوی ټاپو دی، یو خپلواک هېواد دی. د دې لویې وچې ټول هېوادونه د ټاپو په څېر د سمندرونو په منځ کې واقع دي. د استرالیا او اوقیانوسیا د لویې وچې ډېر مهم هېوادونه د استرالیا هېواد، فیجی، او نوي زیلانده دي.

د ټولګي دننه فعالیت

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې دخپل کتاب له نقشې نه په گټې اخیستلو سره استرالیا او نوي زیلانده پیدا کړي او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي. وروسته دې د ډلې نماینده هغه د ټولګي په مخ کې نورو ته ولولي.

پوښتنې:

- ۱_ ولې ددې قارې هېوادونه د نورو وچو د هېوادو په څېر یو د بل په څنګ کې پراته نه دي؟
- ۲_ ټاپو څه ته وايي؟
- ۳_ ددې لویې وچې د څو هېوادونو نومونه واخلي او د نقشې پرمخ یې پیدا کړئ؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپلو نقشو په کارونې سره د استرالیا او اوقیانوسیا هېوادونه وگورئ ترڅو په راتلونکي کې وکولای شئ ډېر ژر هغه پیدا کړي او هم د راتلونکې ورځې لوست د کتاب له مخې ولولئ.

اووه دېرشم لوست

انتارکتيکا (سوپلي قطب)

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

د لندن له صفر درجې طول البلد	نيمه ختيځه
خځه ختيځ خواته په دي نامه يادېږي	کره
د لندن له صفر درجې طول البلد	نيمه
خځه لويديځ خوا دنيمي لويديځي	لويديځه
کري په نامه يادېږي	کره
جنوبي	سوپلي
استوگن	ميشته
څېړنې	تحقيقات
دقت، توجه	خير

موخه:

- زده کوونکي دې د انتارکتيکا لويه وچه و پېژني.

په سهيلي قطب کې کومه لويه وچه واقع ده؟

انتارکتيکا د ځمکې دکري شپږمه لويه وچه ده،

چې د ځمکې دکري په وروستۍ سوپلي برخه

کې پرته ده.

د انتارکتيکا لويديځ خواته د اطلس سمندر او آرام سمندر گډې اوبه او ختيځ لورته يې د هند او آرام سمندر گډې اوبه پرتې دي. شمال خواته يې د هند او اطلس سمندر گډې اوبه او سهيل لوري ته يې آرام سمندر پروت دي. له سمندرونو نه هاخوا ډېر نږدې هېواد انتارکتيکا ته په ختيځه نيمه

کره کې نوي زيلاند او استراليا^(۱) او په لويديځه نيمه کره کې دارجنتاين^(۲) هېواد دي.

په دې وچه کې تل شپږ مياشتې ورځ او شپږ مياشتې شپه وي. هوا يې ډېره سپه او د خلکو د ميشته کيدو لپاره برابره نه ده. خلک په دايمي توگه هلته ژوند نه کوي. د پرمختللو هېوادونو پوهان هلته د علمي تحقيقاتو اوڅېړنو لپاره ځي.

۱- د نوي زيلاند او استراليا نقشه دکتاب په (۷۸) مخ کې وگورئ.

۲- بنوونکی صاحب دې په ۸۲ مخ کې دارجنتاين موقعيت زده کوونکو ته وښيي.

د ټولگي دننه
فعاليت

كوم موضوعات چې زده كوونكو د كتاب په متن كې لوستي هغه دې له نقشي سره تطبيق كړي.

پوښتنې:

- ۱- ولې خلك په دايمي توگه په جنوبي قطب يا انټاركتيكا كې ژوند نه كوي؟
- ۲- انټاركتيكا د كومو سمندرونو په واسطه احاطه شوى ده، نومونه يې واخلي؟
- ۳- له سمندرونو نه ها خوا انټاركتيكا ته كوم هېوادونه نږدې پراته دي؟
- ۴- زموږ د هېواد شپه او ورځ له انټاركتيكا سره څه توپير لري؟

له ټولگي څخه د باندې فعاليت:

له (۸۲) نقشي نه د گڼې اخیستنې له مخې لویې وچې او سمندرونه په ځیر سره وگورئ، چې کومې لویې وچې سره نږدې او کومې یو له بل نه لرې پرتې دي.

اته دېرشم لوست

سمندرونه او د هغوی گټې

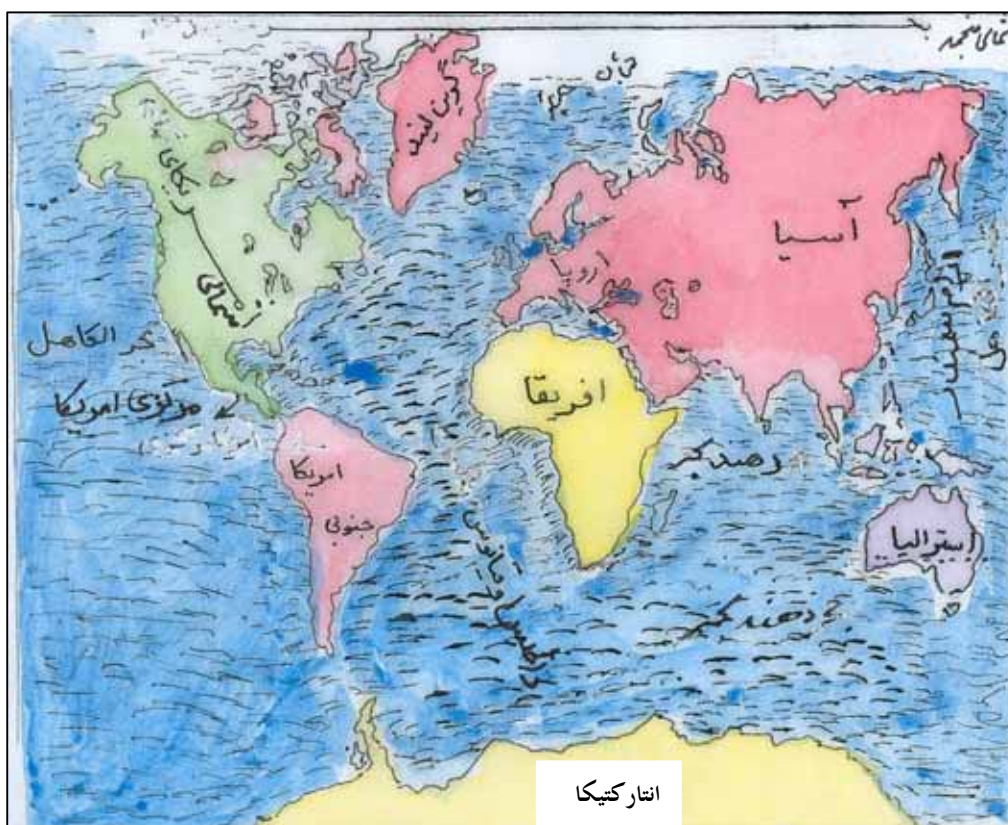
دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

گټه	فايده
سمندر	بحر اوقیانوس، زیاتې اوپراخی اوبه
ژور	د ځمکې ټیټه برخه
له نیکه مرغه	خوشبختانه
نړۍ	جهان

موخه:

زده کوونکي دې د نړۍ سمندرونه وپېژني.

- د نړۍ دڅو سمندرونو نومونه واخلي؟

د ځمکې د مخ په سلوکې يې ۲۹ وچه او په سلوکې ۷۱ يې اوبه دي. له نیکه مرغه ځمکه لوړ او ژور ځایونه لري. که ځمکه هواره وای دځمکې ټول مخ به اوبو نیولی وای. په نړۍ کې څلور لوی سمندرونه شته، چې د آرام سمندر (بحرالکاهل)، اطلس (اتلانتيک) سمندر، هند سمندر او شمالي منجمد سمندر په نومونو یادېږي.

آرام سمندر:

د نړۍ ډېر لوی سمندر آرام سمندر (لټ سمندر) نومېږي. آرام سمندر د لویدیځ له خوا د آسیا او استرالیا او اوقیانوسیې د لویو وچو او د ختیځ له خوا د امریکا د لویې وچې په واسطه احاطه شوی دی. دا سمندر د شمال له خوا نه تر بیرنگ آبنو پورې او د سوېل له خوا نه د انتارکتیکا تر وچې پورې غځېدلی او د ځمکې پرمخ یې ډېره لویه سیمه نیولی ده. د سمندرونو اوبه د لمر د وړانگو د لگیدو په واسطه ورو، ورو په براس (بخار) اوږي. د زیاتو بخارونو په یو ځای کیدو وریځې جوړېږي. وریځې د وچو سیمو په لور راځي او د اوږې او اوربست په توګه په وچو باندې اوږيږي. لوی واکمن خدای (ج) په نړۍ کې هر شي د انسانانو د ګټې لپاره پیدا کړی دی.

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډله دې د آرام سمندر د څلورو خواو په هکله د نقشې په پام کې نیولو سره معلومات لاسته راوړي. دویمه ډله دې د سمندرونو د ګټو په باره کې معلومات پیدا کړي. وروسته دې د دواړو ډلو استازي د ټولګي په مخ کې خپل فعالیتونه څرګند کړي.

پوښتنې:

خالي ځایونه پوره کړئ.

- ۱- ( ) په سلوکې د ځمکې مخ وچه ده؟
- ۲- د نړۍ ډېر لوی سمندر ( ) نومېږي؟
- ۳- ( ) په سلوکې د ځمکې مخ په اوبو پوښل شوی دی؟
- ۴- د ځمکې د مخ لوړ او ژور ځایونه څه ګټې لري؟

نهه دېرشم لوست

د اطلس سمندر

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

پخوانۍ نړۍ	د نړۍ معلومه برخه چې ټولو خلکو ته څرگنده وه او هغه د آسيا، اروپا او افريقا لويې وچې دي
نوې نړۍ	هغه ځايونه چې د نړۍ خلکو د هغه په باره کې معلومات نه درلودل، لکه امريکا او داسې نور
کان	معدن
اوقيانوس	بحر، سمندر
بهيري	خي، جريان لري

موخه:

- زده کوونکی دې له اطلس سمندر سره آشنا شي.

- د اطلس سمندر په کوم ځای کې پروت دی؟
په نړۍ کې دویم لوی سمندر د اطلس سمندر دی. دا سمندر د لویدیځ له خوا د امریکې لویې وچې او د ختیځ له خوا د اروپا او افريقا لویو وچو احاطه کړی دی.

شمال خواته تر شمالي منجمد سمندر او سوېل ته د انټارکټیکا په لویې وچې پورې نښتی دي. دا دوه سمندرونه (آرام سمندر او د اطلس سمندر) زړه یا پخوانۍ نړۍ له نوی نړۍ څخه جلا کوي.

د سمندرونو اوبه تروې دي او د څښلو لپاره نه استعمالیږي. کله چې

وربځې د سمندرونو له خوا د وچې خواته راشي، په غرونو کې د واورې او باران لامل ګرځي. له غرونو څخه سیندونه سرچینه اخلي او هوارو سیمو خواته بهیږي. د سیندونو په واسطه کرنیزې ځمکې خړوبه کیږي. د سیندونو پاتې اوبه په سمندرونو کې توییږي. کله چې د سیندونو اوبو د مالګې د کانونو له سیمو څخه تیریږي او یوه برخه مالګه په کې اوبه کیږي. دا مالګه د سیندونو په واسطه سمندرونو ته وړل کیږي. او په دې توګه د سمندرونو اوبه تروې کیږي.

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. هره ډله دې آرام سمندر او اطلس سمندر د نقشې له مخې په غور سره وگوري، چې دا دواړه په کومو برخو کې سره نښتي دي. وروسته دې هره ډله خپلې اړونده موضوع گانې د ټولگي په وړاندې خپلو ټولگيوالو ته ولولي.

پوښتنې:

- ۱- په ترتیب سره د نړۍ د لویو سمندرونو نومونه واخلي؟
- ۲- پخوانۍ او نوی نړۍ څه توپیر لري؟
- ۳- ولې د سمندرونو اوبه تروې دي؟

د ټولگي څخه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

سمندرونه مور او تاسوته څه گټه لري، په دې هکله پنځه کرښې ولیکئ.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

د سمندر څنگ ياد رود غاړه	ساحل
لويه وچه	براعظم
تجارتې	سوداگري
وړل	ليږدول

موخه:
 زده کوونکي دې د هند د سمندر موقعیت وپېژندلی شي.

- هغه هېوادونه چې له هند سمندر سره نږدې واقع دی، نومونه یې واخلئ؟
 زموږ هېواد ته ډېر نږدې سمندر د هند سمندر دی. د هند سمندر د شمال له خوا څخه د آسیا له لویې وچې سره نښتی دی. د سوېل له پلوه له انټارکټیکا سره نښتی دی. د لویدیځ له خوا نه د افریقا له لویې وچې سره نښتی دی او د ختیځ له خوا له استرالیا او اوقیانوسیا او آرام سمندر سره نښتی دی. د آسیا په براعظم کې د هند له سمندر سره نښتي هېوادونه له پاکستان، هند، بنگله دېش او اندونیزیا څخه عبارت دي.

هغه هېوادونه چې د سمندر په خوا کې پراته دي، خلک يې کولای شي د کوم هېواد له مخنيوي پرته په اوبو کې هرې خواته تگ راتگ وکړي. په سمندرونو کې د سوداگرۍ مالونه د بېړيو په واسطه په ډېره ارزانه بيه له يوځای نه بل ځای ته لېږدول کېږي. د سمندرونو ترڅنگ ځينې اوسيدونکي د کبانو په ښکار بوخت دي.

د ټولگي دننه
فعاليت

د زده کوونکو هره ډله دې د لويوالي او کوچنيوالي له مخې د سمندرونو نومونه په ترتيب وليکي او په ټولگي کې دې نورو ته ولولي.

پوښتنې:

د سمو جملو په وړاندې په پنسل باندې د (ص) توری او د غلطو جملو په خوا کې د (غ) توری وليکي.

- ۱- د هند سمندر له افغانستان سره نښتی دی. ( )
- ۲- د هند سمندر د آسيا د براعظم سهيل خواته پروت دی. ( )
- ۳- د هند سمندر د انتارکتیکا په شمال کې پروت دی. ( )
- ۴- د افريقا د براعظم ختيځ خواته د هند سمندر پروت دی. ( )

په سمندرونو کې د سپرک جوړولو لگښت نشته. بېړۍ هرې خواته په ازادانه ډول تگ او راتگ کولای شي او همدارنگه په يوې بېړۍ کې ډېر زيات مالونه وړل او راوړل کېږي. له دې له امله له دې لارې د سوداگرۍ د مالونو کرايه ډېره ټيټه تمامېږي.

له ټولگي نه دباندې د زده کوونکو فعاليت:
هغه هېوادونه چې سمندر ته نږدې پراته دي په کوم دليل کولای شي آزادانه هر ځای ته تگ راتگ وکړي. خپل دلايل وليکئ او سباته يې خپلو ټولگيوالو ته وړاندې کړئ.

يو څلويښتم لوست

شمالي منجمد سمندر

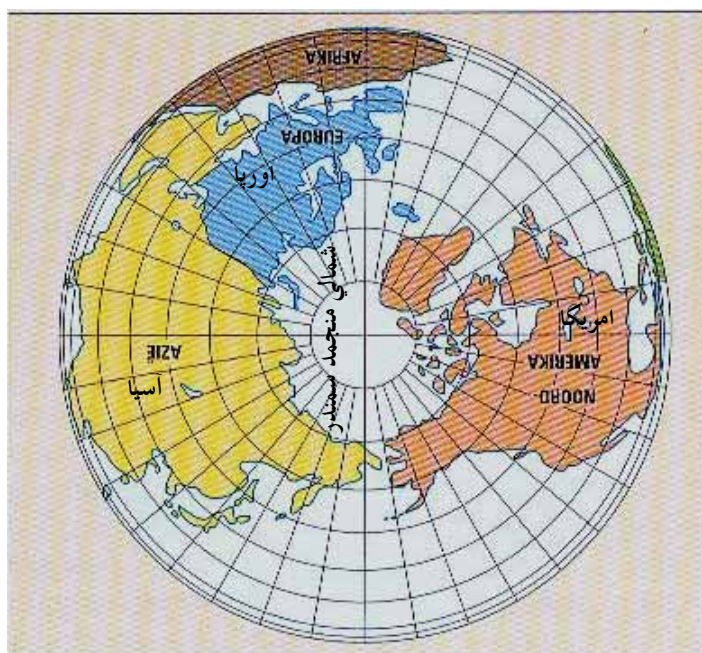
دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

منجمد	کنگل شوی، کنگل
شمالي قطب	د ځمکې په شمال کې وروستی برخه
جنوبي قطب	د ځمکې سهیل خواته وروستی برخه
سایریا	د روسیې په شمال کې د یوځای نوم دی، چې د شمالي منجمد سمندر ترڅنګ پروت دی

موخه:

- زده کوونکي دې شمالي منجمد (کنگل شوی) سمندر وپېژني.

- شمالي منجمد سمندر په کوم ځای کې پروت دی؟

شمالي منجمد سمندر تر ټولو سمندرونو کوچنی دی او د آسیا، اروپا او امریکا د لویو وچو شمال ته پروت دی. څرنگه چې په جنوبي قطب کې شپږ میاشتې ورځ او شپږ میاشتې شپه وي، په شمالي قطب کې هم شپږ میاشتې شپه او شپږ میاشتې ورځ وي. ددې سیمې هوا ډېره

سره ده. د جنوبي قطب په خلاف په شمالي قطب کې سمندر يا اوبه شته، چې تل د کنگل په خبر وي. يوازې کنگل ماتوونکې بېړۍ کولای شي په هغې کې تر يوه ځايه پورې تگ راتگ وکړي. شمالي منجمد سمندر ته نږدې هېوادونه په آسيا کې د روسيې، سايبيريا، په اروپا کې د فنلیند او ناروې هېوادونه او په امريکا کې د کاناډا هېواد دی.

د ټولگي دننه
فعاليت

د (۷۲)، (۷۶) او (۸۸) مخونو نقشه په غور له مخې تيره کړئ. هغه هېوادونه چې د شمالي منجمد سمندر تر څنگ پراته دي نومونه يې واخلي.

پوښتنې:

- ۱- شمالي منجمد سمندر د ځمکې په کومه برخه کې موقعيت لري؟
- ۲- کوم هېوادونه له شمالي منجمد سمندر سره نږدې پراته دي؟
- ۳- د شمالي منجمد سمندر په څلورو خواوو کې کومې سيمې پرتې دي؟

له ټولگي څخه د باندې فعاليت:

د سمندرونو د گټو په باره کې څو کرښې د مقالې په څېر وليکئ.

دوه څلويښتم لوست

ځمکه او د هغې شکل

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

خړپدلی	خوړند
وار، نوبت	ځل

موخه:

- زده کوونکي دې ځمکه او د هغې شکل وپېژني.

- ځمکه چې مور ژوند په کې کوو، څه ډول شکل لري؟
- انسانانو لومړی د ځمکې په هکله څه فکر کاوه؟

ځمکه گرد شکل لري. لومړی انسانانو داسې فکر کاوه چې ځمکه هواره ده او انسانان د یو مسطح هوار جسم د پاسه ژوند کوي. پخوانیو هنديانو ځمکه د یوې پاني او یا تختې په څېر ګڼله، چې هغه د یوه فیل پر شا باندې پرته ده. بابليانو ځمکه هواره ګڼله او داسې عقیده یې درلوده، چې هغه د یوه غوايي د ښکر د پاسه ایښي ده.

له میلاد څخه د مخه په (۵۳۰) کال کې فیثاغورث د لومړي ځل لپاره د ځمکې په گرد والی باندې وپوهید. د ارسطو په نامه یوبل پوه د ځمکې کرویت د خسوف یعنې د میاشتې د تندر له نیولو څخه ثابت کړ او ویې ښوده چې ځمکه گردۍ ده.

نن ورځ د علومو د پرمختګ له مخې د اثابته

شوې ده چې ځمکه کروي یعنې ګرده ده او په هوا کې د خدای (ج) په قدرت سره ځوړنده ده. د ځمکې د کرې د ښه پېژندلو لپاره د هغې پرمخ باندې د طول البلد او عرض البلد فرضي کرښې رسم شوي دي چې د استوا کرښه د هغو له جملې څخه شمېرل کیږي.

د استوا کرښه:

د استوا کرښه څه شی دی او ځمکه په څو برخو وېشي؟
استوا یوه فرضي کرښه ده او د ځمکې کره یې چې موږ د هغې پرمخ ژوند کوو، په دوو برخو یعنې شمالي نیمې کرې او جنوبي نیمې کرې باندي وېشلې ده. د استوا له کرښې څخه تر شمالي قطب پورې شمالي نیمه کره او د استوا له کرښې څخه تر جنوبي قطب پورې د جنوبي نیمې کرې په نامه یادېږي.
د لمر وړانګې په کال کې دوه ځلې یو وار د وري د میاشتې په لومړۍ ورځ او بله پلا د تلې د میاشتې په لومړۍ ورځ د استوا په کرښه باندي عمود ځلېږي، چې له دې امله د شپې او ورځې اوږدوالی سره برابرېږي یعنې ۱۲ ساعته ورځ او ۱۲ ساعته شپه وي.
د استوا کرښې ته د صفر درجې عرض البلد هم وايي.

شمالي نیمه کره

داستوا کرښه

جنوبي نیمه کره

د ټولګي دننه
فعاليت

د زده کونکو هر هره ډله دې د ټولګي د مخه يا د بڼوونځي په انګړ کې يوه دايره جوړه کړي. د دايرې په دننه کې دې څو تنه د استوا کرښه داسې تمثيل کړي چې جنوبي او شمالي نيمې کړې وښيي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

- ۱- ..... له ميلاد څخه د مخه په ۵۳۰ کال کې د ځمکې په کرويت پوه شو.
- ۲- ارسطو د ځمکې کرويت د ..... له لارې ثابت کړو.
- ۳- هغه فرضي کرښه، چې د ځمکې کره په دوو شمالي او جنوبي نيمو کړو باندي وېشي، د ..... په نامه يادېږي.
- ۴- د استوا کرښې ته په پاملرنې سره افغانستان په ..... نيمه کره کې پروت دی.

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:
د خپلو مشرانو په مرسته د ځمکې کره رسم کړئ او په هغې کې د استوا کرښه، شمالي او جنوبي نيمې کړې په نښه کړئ او بله ورځ يې په ټولګي کې ولولئ.

درې څلویښتم لوست

طول البلدونه او عرض البلدونه

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

غولې	انگرې، صحن
تمثيل	په عملی توګه د یو کار ښوول

موخه:

- زده کوونکي دې طول البلدونه او عرض البلدونه وپېژني.

- د طول البلد مبداء له کوم ځای څخه تېرېږي؟

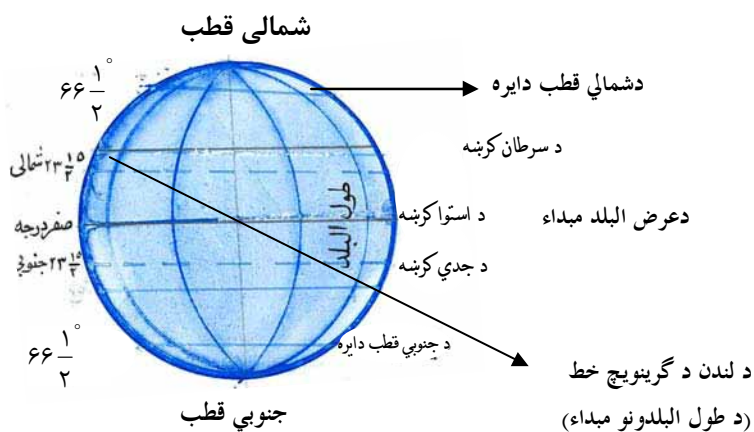
- د ځمکې دکرې په مخ باندې د عرض البلد څو کرښې موجودې دي؟

لویدیځه نیمه کره   ختیځه نیمه کره

د ځمکې کره د یوې بلې فرضي کرښې په واسطه، چې طول البلد نومېږي په ختیځو او لویدیځو دوونیمو کرو باندې وېشل کېږي. دغه فرضي کرښه چې د لندن ښار له ګرینویچ څخه تېرېږي، د طول البلد د صفر درجې په نامه یادېږي. طول البلدونه له شمالي قطب څخه پیل او ترجنوبي قطب پورې غځیدلي دي.

د هغوی مبداء د لندن د ګرینویچ د طول البلد له صفر درجې څخه پیل (۱۸۰) درجې ختیځ خواته او (۱۸۰) درجې لویدیځ خواته پراته دي، چې ټول د طول البلد (۳۶۰) درجې کېږي. د طول البلدونو د فرضي کرښو له مخې وخت ټاکلی شو.

عرض البلد:

عرض البلدونه هغه فرضي کرښې دي چې مبدا يې د استوا کرښه ده او ځمکه په دوو شمالي او جنوبي نيمو کرو باندې وېشي. دغه کرښې د موازي کرښو په نامه هم يادوي، ځکه چې تل په موازي شکل پرتې وي او يو بل نه قطع کوي. د عرض البلدونو شمېر (۱۸۰) درجو ته رسېږي چې (۹۰) درجې يې په شمالي نيمه کره او (۹۰) درجې نور يې په جنوبي نيمه کره کې پراته دي. د عرض البلدونو له فرضي کرښو څخه په گڼه اخیستنې کولاي شو د يوې سيمې سوږوالی او تود والی او د هغې موقعيت پيدا کړو. شمالي قطب

جنوبي قطب

د ټولگي دننه
فعاليت

د زده کوونکو هره ډله دې د لوست غوره مطلبونه په لټه توگه ووايي. د زده کوونکو هره ډله دې د (۷۱) مخ له نقشې څخه په کار اخیستلو د عرض البلدونو مبدا پيدا کړي چې له کومو لویو وچو څخه تېرېږي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

- ۱- هغه فرضي کرښه چې شمالي او جنوبي قطب سره نښلوي د..... په نوم ياديږي.
- ۲- هغه فرضي کرښه چې ځمکه په دوو شمالي او جنوبي نيمو کرو باندې وېشي د..... په نوم ياديږي.
- ۳- د ځمکې پرمخ د عرض البلد څو کرښې موجودې دي.

له ټولگي د باندې فعاليت:

د ځمکې کره رسم کړئ او په هغې کې عرض البلدونه په نښه کړئ.

څلور څلور پښتم لوست

د ځمکې حرکتونه

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

بشپړ	مکمل، پوره، تکمیل
کرنښه	خط، لیکه

موخه:

- زده کوونکي دې د ځمکې وضعې او انتقالي حرکتونه وپېژني.

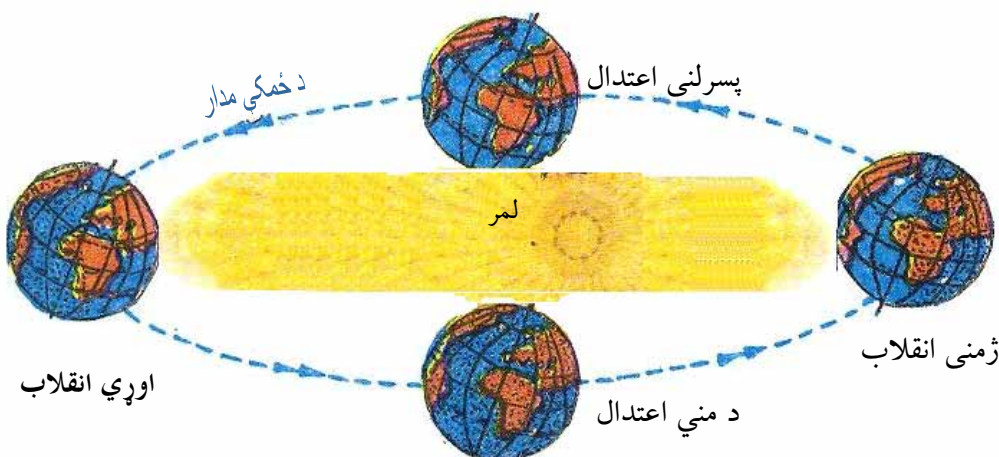
- د عرض البلدونو او طول البلدونو په هکله څه پوهیږئ؟

- ځمکه څو ډوله حرکتونه لري؟

د ځمکې کره دوه ډوله حرکت لري، چې یو یې د وضعي او بل یې د انتقالي حرکت په نومونو یادېږي.

ځمکه په ۲۴ ساعتونو کې یو وار د خپل فرضي محور پر شاوخوا څرخېږي، چې دې ډول حرکت ته وضعي حرکت وايي او د همدې حرکت له مخې شپه او ورځ پیداکېږي. ځمکه په (۳۶۵) ورځو او ۶ ساعتونو کې د لمر پر شاوخوا باندې خپل انتقالي حرکت سرته رسوي، چې دې ډول حرکت ته د ځمکې انتقالي حرکت وايي. ددې حرکت له مخې چې د لمر په شاوخوا ګرځي، د کال څلور فصلونه منځ ته راځي. د څلورو کلونو په تېرېدو سره یو کال ۳۶۶ ورځې کېږي او هغه کال چې ۳۶۶ ورځې وي د کیسه کال په نامه یادېږي.

د ځمکې انتقالي حرکت

د ټولگې
دنده فعالیت

د زده کوونکو هره ډله دې د لوست غوره مطلبونه را لاندې
کړي او یو له بله سره دې خبرې پرې وکړي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

- ۱- د ځمکې کره ..... حرکتونه لري.
- ۲- ځمکه په ..... یو وار دخپل فرضي محور په شاوخوا څرخي چې دغه حرکت د ..... په نوم یادوي.
- ۳- ځمکه په (۳۶۵) ورځو ..... کې خپل انتقالي حرکت بشپړوي.

له ټولگې څخه د باندې فعالیت:

د ځمکې کره رسم او طول البلدونه په کې وښیئ.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**